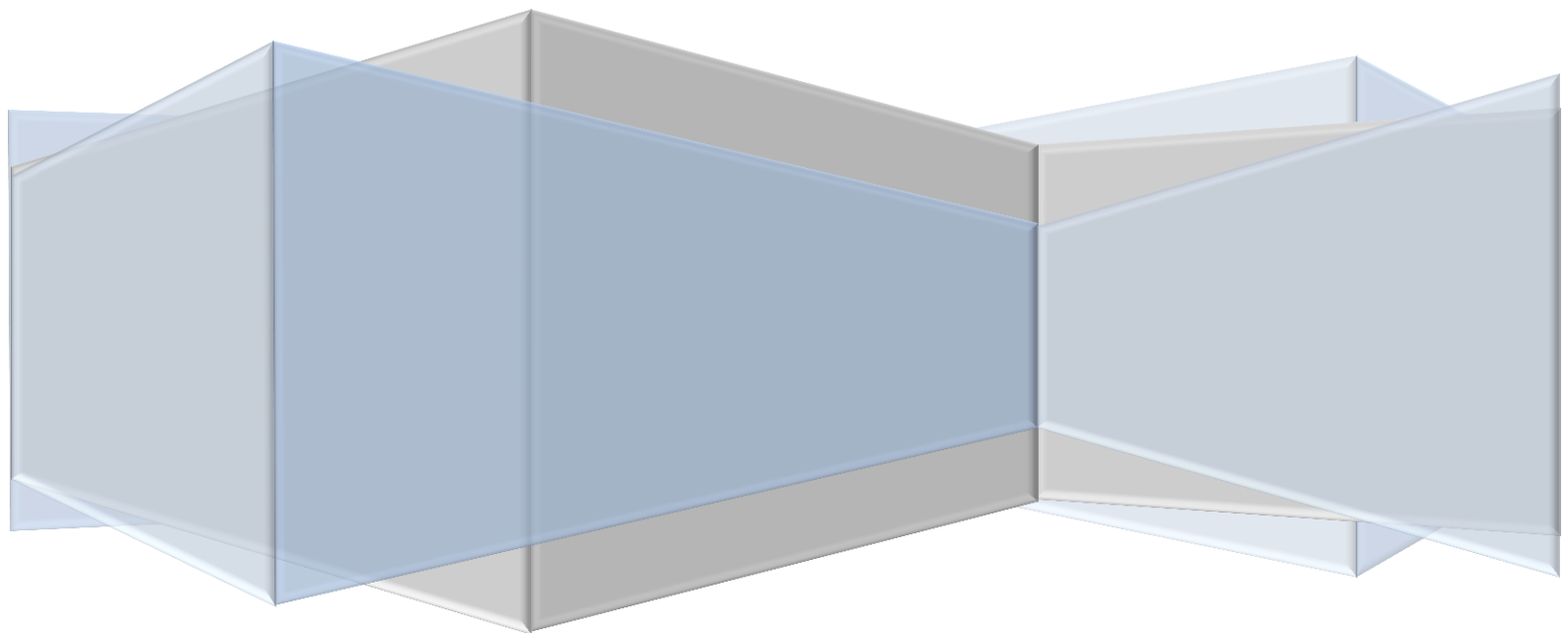

Lukuinto-arviointiraportti
pilotoijien kehittämishankkeista
2014

Leena Kultalahti

Sisältö

1 Johdanto.....	2
1.1 Pilotointi.....	2
1.2 Kehittävä arviointi.....	4
1.3 Lukuinto-ohjelman käsitteistö.....	6
2 Pilottien testaamat ja kehittämät menetelmät ja ideat.....	8
2.1 Menetelmien ja toimintaideoiden teemoittelu.....	9
2.2 Teorian ja käytännön yhdistäminen – ideapankin siirtäminen verkkoon.....	13
3 Itse kehittämistyö oli erittäin mielenkiintoista ja palkitsevaa - Mitä muutettiin.....	14
3.1 Yhteistyö – toimijaverkoston laajeneminen – Lukuinto-yhteisö alkaa syntyä.....	14
1.1. Monilukutaitoa tukevat pedagogiset käytänteet.....	20
3.2 Monilukutaitoa tukevat pedagogiset käytänteet.....	21
4 Toiminnan rakenteita ja pedagogisia käytänteitä muutettiin - mitä siitä seurasi - <i>Innostus on ollut suurta ja koulussamme on ollut hyvä lukemisen flow!</i>	25
4.1 Innostus.....	25
4.2 Lukeminen ja monilukutaito.....	27
4.3 Lainamäärät ja kirjastokäynnit.....	29
4.4 Osallisuus.....	31
4.5 Lukuinto-kehittämistyön vaikuttavuus pilotoijien tietoisuuteen, osaamiseen, työnkuvaan ja työyhteisöön.....	33
5 Kehittämiskohdat ja levittäminen - <i>Toimintamallimme on helppo toteuttaa sellaisenaan missä tahansa kunnassa</i>	38
5.1 Sovellettavuus.....	38
5.2 Lukuinto-toiminnan levittäminen ja materiaalit.....	41
5.3 Ongelmat.....	45
5.4 Kehitettävää.....	47
6 Pilotointivuoden arviointi- saatu tuki ja koulutus – Lukuintokoulutukset ovat tuoneet tietoa ja antaneet mahdollisuuden verkostoitua, ottaa oppia muiden hyvistä ideoista.....	51
6.1 Koulutus.....	51
6.2 Lukuinto- ja asiantuntija-apu.....	52
6.3 Vierailut.....	53
6.4 Verkkosivut.....	54
6.4 Teemavuosi.....	54
7 Johtopäätökset.....	57
7.1 Toteutuiko toiminta aiotulla tavalla?.....	57
7.2 Suositukset – mistä on hyötyä oppilaiden lukutaitojen kehittämisessä?.....	60
Lähteet.....	63

1 Johdanto

Lukuinto on opetus- ja kulttuuriministeriön valtakunnallinen kolmivuotinen ohjelma (2012–2015), jota toteuttavat Oulun yliopiston humanistinen tiedekunta ja kasvatustieteiden tiedekunta. Lukuinto-ohjelma käynnistettiin, kun kansainvälisten PISA- ja PIRLS-arviointien myötä heräsi huoli suomalaisten lasten ja nuorten heikentyneestä lukutaidosta ja innosta lukemista kohtaan.

Lukuinto-ohjelman tavoitteena on luoda toimintamalleja lasten ja nuorten luku- ja kirjoitustaidon kehittämiseksi, vahvistaa opettajien ja kasvattajien ja kirjastoammattilaisten tietoisuutta, osaamista ja keinoja lasten ja nuorten monipuolisen luku- ja kirjoitustaidon ja lukuinnostuksen tukemisessa sekä mediakasvatuksessa. Ohjelman tavoitteena on myös vahvistaa lasten ja nuorten kiinnostusta ja kykyä monipuoliseen lukemiseen ja kirjoittamiseen, vahvistaa lasten ja nuorten erilaisten tekstien ja mediasisältöjen käyttöä sekä edistää pääsyä tietoon ja sisältöihin. Ohjelman kohderyhminä ovat 6–16-vuotiaat lapset ja nuoret, opettajat, kirjastoammattilaiset ja vanhemmat. Toteutusaikana luodaan toimijaverkosto, kehitetään toimintamalleja ja koulutusta sekä levitetään toimintamalleja. Toimintatapoja on kehitelty Lukuinto-ohjelmaan olennaisena osana kuuluvassa pilotoinnissa vuosina 2013–2014. Tässä arviointiraportissa kuvaillaan nimenomaan pilotoijien kehittämistoimintaa ja heidän arvioitansa kehittämishankkeistaan.

1.1 Pilotointi

Lukuinto-ohjelmassa kehitettävien toimintamallien ja koulutuksen perustana on laajamittainen vuosien 2013 ja 2014 aikana suoritettu pilotointi. Pilotoinnin tavoitteena on ollut:

- Kehittää ja kokeilla koulujen ja kirjastojen toimesta 6–16-vuotiaiden lasten ja nuorten sekä heidän vanhempiansa kanssa uudenlaisia monipuolisiin lukutaitoihin tähtääviä toimintamuotoja
- Luoda koulutusten avulla opettajille ja kirjastoammattilaisille yhteistä näkemystä lukutaitojen ohjaamisesta ja kehittää alan koulutusta
- Kehittää kokonaisvaltainen Lukuintoyhteisö erityisesti luokanopettajien ja eri oppiaineiden opettajien sekä kirjastojen välisessä yhteistyössä lukutaitojen monipuoliseksi kehittämiseksi niin kouluissa kuin kodeissakin
- Ottaa lapset ja nuoret keskeiseen asemaan suunnittelemaan ja testaamaan ikäryhmälleen sopivia ja inspiroivia toimintamuotoja

- Ottaa vanhemmat mukaan kasvattamaan lastensa lukuintoa
- Ottaa lasten koulun ulkopuolella oppimat taidot käyttöön ja hyödyntää niitä opetuksessa
- Tuottaa lukutaitoihin liittyvää tukimateriaalia Lukuintoyhteisön eri toimijoille sekä lapsille ja heidän huoltajilleen.

Pilotoijiksi valittiin yli sadan hakijan joukosta 33 koulu ja kirjasto –paria. Niistä 30 oli mukana loppuun asti ja 3 keskeytti. Pilotointipaikkakunnat olivat Borgå, Esbo, Helsinki (Ylä-Malmi ja Myllypuro), Ikaalinen, Inari, Joensuu, Kajaani, Kalajoki (Himanka), Karleby, Kauhajoki, Kempele, Kuopio, Kurikka, Kyrkslätt, Lappeenranta, Lohja, Oulu (Kaukovainio, Madekoski ja Heikkilänkangas, Myllyoja, Mäntylä (pilotoijana päiväkot), Myllytulli ja Paulaharju sekä Pateniemi), Porvoo (Kerkkoo), Rovaniemi (Katajaranta, Koskenkylä, Nivankylä, Rantavitikka, Syväsenvaara, Viirinkangas, Yläkemijoki), Sibbo, Sodankylä ja Pelkosenniemi, S:t Karins, Taivalkoski, Turku, Vantaa, Viitasaari ja Ylöjärvi. Näistä oli 6 ruotsinkielistä ja 3 saamenkielistä pilotoijaa.

Oppilaita osallistui pilotointiin 1. vaiheessa (kevät 2013) 5281 ja 2. vaiheessa (syksy 2013) 3482, yhteensä 8763. Monet 1. ryhmään kuuluneet jatkoivat vielä keväällä 2014 koska keväällä kehittämistyön käynnistäminen oli hankalaa. Alakoululaisia oli pilotointityöskentelyssä mukana 7150. Kymmenessä koulussa oli yläkoululaisia mukana, mutta oppilasmäärä jäi matalaksi, vain n. 1600 yläkoululaista. Osittain tämä johtui pilotoijien omista valinnoista pilotoinnin aikana.

Opettajia oli mukana pilotoivissa kouluissa n. 970, mutta tämä luku on epävarma, koska se on hakemuksissa ilmoitettu ja osa on ilmoittanut koko koulun opettajamäärän vaikka vain osa luokista ja opettajista osallistui hankkeeseen.

Käytännössä kaikki pilotoivat yhteisöt ovat jatkaneet kehittämistoimintaansa varsinaisen pilotoinnin jälkeen. Pilotoijat ovat suunnitelleet tehokkaasti Lukuinto-teemavuotta ja myös kehittämisideansa levittämistä omalla alueellaan. Jotkut ovat jo järjestäneet, tai ovat järjestämässä, koulutusta opettajille ja kirjastoammattilaisille.

Lukuinto-ohjelman työryhmän rooliin kuului pilotointivuonna järjestää koulutusta ja asiantuntijoiden tukea piloteille. Olennaista olivat myös työryhmän vierailut pilotointiyhteisöissä. Oulun yliopiston humanistisen ja kasvatustieteiden tiedekuntien sekä tietojenkäsittelytieteiden laitoksen opiskelijoita on ollut mukana tutkimassa pilotoijien toimintaa. Lisäksi osa pilotoijista on tutkinut toimintansa vaikuttavuutta tai tehnyt opinnäytetöitä liittyen pilotointiin.

1.2 Kehittävä arviointi

Kehittävä arviointi on itsearviointia, arvioivaa työtettä, prosessiarviointia ja sisäistä arviointia pääasiassa kvalitatiivisin menetelmin. Kehittävä arviointi Lukuinto-projektissa tukee sitä kehittämistyötä, jota projektissa tehdään: koulutusformaatin kehittäminen ja koulutuksen kehittäminen, toimintamallin kehittäminen ja siihen liittyvän toimijaverkon luominen ja teemavuoden toteuttaminen. Eli arvioidaan toteutetaanko toimintaa ja toteutuuko toiminta aiotulla tavalla.

Lukuinto-ohjelman kehittävän arvioinnin avulla on tarkoitus saada tietoa siitä, miten kehittäminen etenee sille asetettujen tavoitteiden ja kehittämiseen liittyvien toimintamuotojen osalta. Kehittävän arvioinnin tavoitteena on:

- tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden lisääminen
- vaikuttavien toimintaprosessien tunnistaminen
- hyvien ja huonojen käytänteiden selvittäminen
- jatkuvan kehittämisen kulttuurin vahvistaminen
- vakiinnutettavien toimintatapojen kehittäminen

Lukuinto-ohjelman kehittävä arviointi keskittyy siihen, miten ohjelmassa on toimittu ja miten toimintaa voidaan parantaa/kehittää. Vasta ohjelman loppupuolella/sen päätyttyä voidaan arvioida hankkeen tuloksia ja vaikuttavuutta. Sen sijaan vaikutuksen tutkimiseen tarvitaan summatiivinen arviointi yhtenäisillä mittareilla, joka voidaan tehdä vasta Lukuinto-ohjelman päättymisen jälkeen. Merkittävien muutosten aikaansaaminen vie yleensä 3–5 vuotta.

Tämä raportti perustuu pilotoijien tuottamiin toimintatapoihin ja pilotoijien itsearviointiin loppuraporteissa keväällä 2014. Loppuraporteissa pilotoijat kuvailivat kehittämishankkeitaan ja vastasivat arviointikysymyksiin. Vastaukset käsiteltiin sisällönanalyysillä. Kehittävän arvioinnin tärkeimpänä tehtävänä on raportoida pilotoijien kokemuksia kehittämishankkeistaan ja luoda tämän aineiston analyysiin perustuen näkemys siitä, millä tavalla lapsia ja nuoria innostetaan lukemaan.

Pilotointihankkeet ovat voineet suunnitella kehittämishankkeensa vapaasti, ilman tarkkaa ehdotusta toimintatavoista. Tämän vuoksi pilotoijat ovat organisoituneet ja toimineet eri tavoin. Raamituksen puuttumisen selkeä etu on ollut se, että se on mahdollistanut luovuuden ja innovatiivisen toiminnan

hankkeissa. Lukuinto-pilotoijien kehittämishankkeet olivat siis kukin erilaisia ja eri tavoin toteutettuja. Jotkut pilotoijista olivat suunnitelleet systemaattisemman, lähes vaiheittain etenevän toimintatavan. Toiset puolestaan olivat ottaneet käyttöönsä useita erilaisia, yksittäisiä toimintatapoja. Arvioinnin perusteella voidaan sanoa, että toimintojen suuresta kirjosta huolimatta pilotoijien kehittämishankkeissa oli samoja elementtejä. Pilotoijien itsearvioinnin perusteella lähes kaikissa pilotointihankkeissa saatiin aikaan muutoksia, myös pienempimuotoisilla toimenpiteillä. Tarkoituksena ei ole tässä vaiheessa mitata muutoksia, vaan *kuvailla* miten pilotoijat ovat toimineet ja miten he ovat itse arvioineet toimintaansa.

Välttämättä kaikki pilotoijat eivät saavuttaneet kaikkia asettamia tavoitteita, mutta silti tuloksena voidaan nähdä kehittämistyön kannalta myönteistä: voidaan paremmin tunnistaa niitä elementtejä, jotka edistävät toivottua kehitystä/muutosta ja myös niitä tekijöitä, jotka estävät, tai haittaavat muutoksen aikaansaamista. Tyypillistä oli se, että vanhaa/perinteistä toimintatapaa uudistettiin ja monipuolistettiin. Esimerkiksi koulun ja kirjaston yhteistyötä on tehty aiemminkin, mutta Lukuinnon myötä yhteistoiminta tiivistyi, lisääntyi ja siitä tuli systemaattisempaa. Voidaan sanoa, että toiminta tehostui. Keskeisiä elementtejä kehittämistyössä on ollut siis koulun ja kirjaston yhteistyö ja kehittämistä tukevan koulutuksen räätälöinti yhteistyökumppaneiden kanssa. Koulutukset ovat toimineet ajattelun uudistajina ja tukena yhteisen tutkimusperustaisen käsitteistön omaksumiselle kirjaston ja koulun kesken.

Tässä raportissa kuvaillaan pilotoijien toimintatapoja ja millaisia yhteisiä piirteitä toimintatavoissa oli ja miten pilotoijat arvioivat kehittämistyönsä seuraamuksia ja sovellettavuutta. Oleellista kehittämistyössä on tunnistaa hyvät toimintatavat, mutta myös virheistä ja ongelmista saadaan arvokasta tietoa toiminnan kehittämiseksi. Raportin loppuosassa on pilotoijien arvio pilotointivuoden aikana saadusta koulutuksesta ja tuesta. Yhteenvedoksi on raportin pohjalta tehty koonti suosituksista: Mistä on hyötyä lasten ja nuorten lukuinnon ja lukutaitojen kehittämisessä.

Kehittävässä arvioinnissa yhtenä keskeisenä tavoitteena on organisaation oppiminen ja siksi pelkästään lopputulos ei ole tärkein, vaan myös kehittämisprosessi ja sen kuvailu. *Arvioinnin tarkoitus on kehittää toimintaa*. Räsänen (2010) mukaan kehittävässä arvioinnissa mitattavuutta merkittävämpää ovat hyödyt, jotka arvioinnista saadaan: prosessin herättämät kehittämissimpulssit ja oppiminen.

Lukuinto-hanke on ollut toiminnan kehittämisen aktivoija. Se on havahduttaja/herättelijä, joka tekee valistustyötä lukuinnon ja lukutaitojen eteen. Seuraamukset eivät kaikki johdu tästä hankkeesta, vaan ovat usean asian summa, sillä maailma on monikerroksinen.

1.3 Lukuinto-ohjelman käsitteistö

Lukutaidot (literacies) ymmärretään perinteistä lukutaitoa laajempänä käsitteenä, joka kattaa luku- ja kirjoitustaidon lisäksi informaatiolukutaidon ja medialukutaidon (teksti, kuva, ääni, draama/teatteri, elokuva). Mediasivistys voidaan nähdä osana nykyajan yleis- ja ammattisivistystä, investointina inhimilliseen pääomaan. Näkökulmia lukutaitoon ovat lisäksi mm. visuaalinen lukutaito, teknologialukutaito, monilukutaito, mediakielitaito, verkkolukutaito jne. (OPM 2000). Opetussuunnitelman edellyttämä uuden teknologisen oppimisympäristön tarjoaminen alkuopetuksesta alkaen on vaatinut lukutaidon käsitteen uudelleen määrittelyä, sillä perinteisesti lukutaito käsitetään kapeasti tekstien lukemisen taitona (esim. Kupiainen & Sintonen 2009). Koska media muokkaa lukemisen ympäristöjä ja maailma muuttuu yhä globaalimmaksi ja monikulttuurisemmaksi, lukemisesta on tullut yksilöllisen kognitiivisen suorituksen sijaan osallistavaa, kulttuuris-sosiaalista toimintaa. Tässä toiminnassa teksteistä muodostetaan yhdessä ymmärrystä, mihin vaikuttaa se ryhmä, jonka kanssa tekstejä jaetaan. Koska eri tekstejä luetaan hyvin eri tavoin, on puhuttava lukutaidoista yhden lukutaidon sijaan.

Monilukutaito (multiliteracies) on uusi lähestymistapa lukutaito (literacy) -pedagogiikkaan. Se kohdentuu paljon laajemmalle kuin traditionaaliseen lukutaitoon, alfabeettiseen koodiin ja tekstin ymmärtämiseen. (New London Group 1996.) Tämän käsityksen esittänyt New Literacy Studies (NLS) -ryhmä pyrkii tutkimaan tekstitaitoja ja lukemista sosiaalisena, monikulttuurisena kieliympäristöjen muutoksena (multiliteracies). New Literacies (Coiro, Knobel, Lankshear & Leu 2008) -ryhmä puolestaan on kiinnostunut digitaalisista tekstiympäristöistä ja niihin liittyvistä käytänteistä populaarikulttuurin ja koulukulttuurin ympäristöissä. Erosta huolimatta molemmat ryhmät näkevät merkitysten olevan sidoksissa niihin sosiaalisiin, kulttuurisiin ja historiallisiin taustoihin, joita osallistujilla on. (Gee 2010.) Monilukutaito liittyy kykyyn hankkia, muokata, tuottaa, esittää, tulkita ja arvioida tietoa, jota tuotetaan ja esitetään sanallisesti, kuvallisesti, numeerisesti tai muun symbolijärjestelmän avulla erilaisissa oppimisympäristöissä ja tilanteissa. Monilukutaito kattaa erilaiset lukutaidot kuten perusluku- ja kirjoitustaidon, matemaattisen-, kuvan-, median- ja digitaalisen lukutaidon. Taustalla on laaja tekstikäsitys. (OPH 2014)

Korkeamäen (2011) mukaan nykyiset lapset ja nuoret elävät ympäristössä, joka teknologisoituu ja globalisoituu kiihtyvällä vauhdilla ja jossa kieli ja kulttuuri muuttuvat. Tähän haasteeseen on yritettävä vastata.

Toimintakulttuuri kattaa organisaatiotasolla säännöt, välineet/työkalut, resurssit, yhteisön ja toiminnan kohteen, joka tässä tapauksessa on lukutaitojen oppimisen kehittäminen. Toimintakulttuuri ilmenee yhteisön käytännöissä. Peruskoulussa se yhdistää koulun ilmaisemien arvojen pohjalta oppimisympäristön ja yhteistoiminnalliset työskentelymuodot jotka vaikuttavat opetusmenetelmien valintaan. Suomessa erityisesti paikallinen opetussuunnitelmatyö peräänkuuluttaa opettajien yhteistyötä ja tiimiorganisaatiota opettajien yksintyöskentelyn sijaan. Opettajien yhteistoiminnan kehittäminen vie koulun toimintakulttuuria työpaikkaorganisaation suuntaan (Kärkkäinen 1999, Holappa 2007), joka puolestaan avaa mahdollisuuksia erilaisten ammattiryhmien yhteistoiminnan hyödyntämiselle sekä opettajien työnjaon kehittämiseksi.

Koulun toimintakulttuuria luonnehtii aikaisemman tutkimuksen valossa yhteistyö kaikkien toimijoiden kesken, joita koulun sisällä ovat rehtori, opettajat ja oppilaat ja heidän vanhempansa, sekä koulun ulkopuolella alueellinen yhteistyö muiden koulujen ja opetusviranomaisten kesken. Suomalaisen koulun toimintakulttuurin **erityispiirre on yleisen kirjaston kanssa tehtävän yhteistyön korostuminen.**

Toimintakulttuuri koostuu

- työtä ohjaavien normien ja toiminnan tavoitteiden tulkinnasta
- johtamisesta sekä työn organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista
- yhteisön osaamisesta ja kehittämisestä
- pedagogiikasta ja ammatillisuudesta
- vuorovaikutuksesta, ilmapiiristä, arkikäytännöistä ja oppimisympäristöistä

Toimintakulttuuria on pystytty pilottiyhteisöissä kehittämään. Yhteistyötä on tehty hallintokuntien välillä paitsi opetus- ja kulttuuritoimessa, parhaimmillaan myös sosiaalitoimen ja eri kulttuurilaitosten ja kolmannen sektorin kanssa. Oppimisympäristön käsite on laajentunut koulusta kirjastoon, kotiin ja ympäröivään yhteiskuntaan, niin konkreettisesti kuin virtuaalisestikin.

Perinteisesti koulu ja kirjasto tekevät tahoillaan työtä lasten ja nuorten lukemisen ja monilukutaitojen puolesta. Lukuinnossa kirjastoammattilaiset ja opettajat toimivat aina yhdessä ja he ovat löytäneet toisensa ja kokevat saaneensa toistensa asiantuntemuksesta uusia voimavaroja. ”Kollegiaalinen yhteistyö koulun ja kirjaston välillä parantunut. Näemme toisemme enemmän työtovereina kuin ennen”.

Opetussuunnitelmassa koulun toimintakulttuuria ilmentää **oppimisympäristö**, joka voidaan määritellä fyysisen ympäristön, psykologisten tekijöiden ja sosiaalisten suhteiden kokonaisuudeksi. Fyysinen oppimisympäristö koostuu toimitiloista, opetus- ja työvälineistä, oppimateriaaleista, kirjastopalveluista, opetusteknologiasta sekä tietoverkoista. Kognitiiviset ja emotionaaliset tekijät, vuorovaikutus ja ihmissuhteet vaikuttavat fyysiseen ja sosiaaliseen oppimisympäristöön. (OPH 2014.) Koulun toimintakulttuuri voidaan nähdä myös laajempaan jolloin se rakentuu yhteistoiminnan kautta yleisen kirjaston ja muiden yhteistyökumppaneiden, esimerkiksi sosiaalitoimen ja eri kulttuurialan toimijoiden kanssa.

2 Pilottien testaamat ja kehittämät menetelmät ja ideat

Pilotoinnin avulla on etsitty menetelmiä ja ideoita, jotka sekä innostavat että monipuolistavat lasten ja nuorten lukemisen tapoja. Pilotointijat ovat dokumentoineet pilottikuntakohtaisesti koulunsa ja kirjastonsa konseptin mukaista toimintaa. Näiden dokumenttien pohjalta on muodostettu menetelmä- ja ideasynteesejä käytäntöjen laajempaa levittämistä varten. Pilotointijien toiminta on perustunut jo tuttuihin toimintatapoihin ja toisaalta aivan uusiin, usein Lukuinto-koulutuksissa ideoituihin toimintatapoihin. Toiminta pitää sisällään sekä kuukausia kestäviä laajoja projektikokonaisuuksia että pieniä ideoita, jotka on helppo ottaa osaksi koulun ja kirjaston toimintakulttuuria. Perinteisten toimintatapojen ja uusien ideoiden yhteen liittämistä käytetään termiä "parastaminen", jolla viitataan sekä olemassa olevien ideoiden käyttöönottoon että niiden eteenpäin kehittämiseen. Omaan materiaaliaan ovat tuottaneet myös Lukuinto-koulutusten asiantuntijat sekä Lukuinto-lähettiläät.

Dokumentoiduista menetelmistä ja ideoista on koottu materiaali- ja ideapankki, joka on suunnattu, opettajille, kirjastoasiantuntijoille, huoltajille ja muille kasvattajille. Menetelmissä ja ideoissa lapset ja nuoret on huomioitu esi- ja perusopetuksen kohderyhminä luokka-asteittain. Parastamistyötä jatketaan laajenevan Lukuinto-yhteisön voimin Lukuinto-ohjelmassa pilotoinnin jälkeenkin.

Korkeatasoista materiaaliakoostetta valmisteltaessa on huomioitu jo olemassa oleva Lukuintoaineisto, toiminnan myötä järjestetyt koulutuskokonaisuudet, pilotoinnissa syntyneet toimintamallit sekä laajemmat lukuintotyötä tukevat verkkopalvelut ja -aineistot sekä tutkimuskirjallisuus. Kokonaisuus on koostettu Lukuinto-työryhmässä.

Menetelmät tukevat oppimisympäristön kehittämistä. Erityisesti koulun ja kirjaston yhteistyö nousee esiin pilotoijien toiminnan keskeisenä elementtinä. Menetelmien kehittämisen taustalla on osallistava, yhteisöllinen, avoin toimintakulttuuri ja lukutaitoja tukeva oppimisympäristö. Pilotoinnissa syntyneitä, laadukkaiksi arvioituja ja eri oppimisympäristöissä sovelluskelpoisia ideoita on tuotettu verkkoon opettajien ja kirjastoammattilaisten sekä muiden kasvattajien käyttöön. Lukemaan innostamisen menetelmillä ja ideoilla tähdätään uuden opetussuunnitelman perusteisiin (OPH 2014) sisältyvän monilukutaidon edistämiseen.

2.1 Menetelmien ja toimintaideoiden teemoittelu

Lukuinto-työryhmä on nimennyt kolme pääkysymystä, johon Lukuinto-toiminnan tulisi tarjota vastaus:

1. Miten oppimisympäristö tukee lukutaitojen kehittymistä?
2. Miten lukutaidot kehittyvät?
3. Miten innostan lapsia ja nuoria lukemaan?

Ensimmäisen pääkysymys pitää sisällään oppimisympäristön, toinen lukutaitojen kehittymisen erilaisten toimintatapojen ja -muotojen kautta sekä kolmas toimijaverkon ja siihen keskeisimmät toimijat, eli lapset ja nuoret sekä heidän ympärilleen muodostuvan Lukuinto-yhteisön. Pääkysymysten kautta päästään vastauksiin “Kuka tekee, missä tehdään ja miten tehdään?” Luokittelua tukee myös hankkeessa toteutetun lasten ja nuorten kyselyn tulokset.

Neljä teemaa A) toimintatavat ja -muodot, B) kohderyhmät, C) oppimisympäristö, D) toimijaverkosto (laajentuva Lukuinto-yhteisö) sekä niitä ilmentävät pää- ja alaluokat muodostavat rakenteen Lukuinto-ideapankille. Lisäksi ideapankissa esitellään monilukutaidon eri osa-alueisiin keskittyviä teemoja osiossa E) tutkimus ja opinnäytteet.

Taulukko: Menetelmien ja toimintaideoiden teemoittelu

<u>Teema</u>	<u>Pääluokka</u>
<u>A) Toimintatavat ja -muodot</u>	<u>1) Kirjallisuus ja lukeminen</u>
	<u>2) Tuottaminen</u>
	<u>3) Tiedonhankinta</u>
	<u>4) Media</u>
	<u>5) Teknologia</u>
	<u>6) Pelaaminen</u>
	<u>7) Tapahtumat</u>
<u>B) Kohderyhmät</u>	<u>8) Oppijat</u>
	<u>9) Perheet</u>
<u>C) Oppimisympäristö</u>	<u>10) Koulun ja kirjaston yhteistyö</u>
<u>D) Toimijaverkosto</u>	<u>11) Laajentuva Lukuinto-yhteisö = oppiva yhteisö</u>
<u>E) Tutkimus ja opinnäytteet</u>	<u>12) Tutkimukset, opinnäytteet ja tutkimusyhteisöt</u>

Toimintatavat ja -muodot

Kirjallisuuden ja lukemisen sekä lukemaan innostamisen pääluokka on muodostunut laajimmaksi tässä hankkeessa.

Kirjallisuutta käsitellään lasten ja nuorten kaunokirjallisuudesta erityistä huomiota vaativaan tietokirjallisuuteen ja dokumentteihin asti. Esillä on myös teoksen käsittelytapa kokonaisteoksena.

Lukemisinnon herättäminen pohjautuu suureen joukkoon hyviksi havaittuja perinteisiä menetelmiä. Mukana on lukudiplomeja, lukukerhoja, - piirejä sekä muita yhteisöllisiä lukutapoja sekä kirjavinkkausta. Toimintatapojen eteenpäin kehittäminen ja tehostettu käyttöönotto on tiivistänyt kirjaston ja koulun yhteistyötä. Esimerkiksi kirjavinkkausta on toteutettu kirjastohenkilökunnan opastuksessa vertaisvinkkauksena lasten ja nuorten voimin.

Tuottaminen

Perinteisen tuottamisen ohella keskeistä on tietyn dokumentin pohjalta tapahtuva versiointi eli olemassa olevien materiaalien jatkotyöstäminen. Tuottaminen ulottuu teksteistä sarjakuviin, elokuvaan, trailereihin ja animaatioihin sekä pienoismallien askartelemiseen. Mukana on lisäksi draama ja teatteri. Lukemaan innostamisessa tärkeänä näyttäytyy sähköisen materiaalin tuottaminen teksteistä YouTube-videoihin erilaisia laitteita ja ohjelmistoja hyödyntäen.

Pelaaminen

Pelaaminen ja pelillisuus ovat uusi ja kiinnostava pedagoginen menetelmä. Myös hankkeessa toteutetun lasten ja nuorten kyselyn tulokset tukevat käsitystä pelaamisen ja pelillisyyden ajankohtaisuudesta. Pelaamiseen liittyvät kaikki pelaamisen muodot lautapeleistä ja yhteisön muiden jäsenten lempipeleistä sähköisiin peleihin. Jatkotyöstämismuotona on pelitarinoiden tuottaminen. Luku- ja ohjelmassa on kehitetty pelillistämistä yhdessä pilotoijien ja yhteistyökumppaneiden kanssa.

Tiedonhankinta ja media

Tiedonhallintataitojen merkitys korostuu informaatioyhteiskunnassa. Lasten ja nuorten media- ja informaatiolukutaidon kehittyminen edellyttää mediakasvatusta ja tiedonhankintataitojen järjestelmällistä ja jatkuvaa opettamista ja ohjausta. Kirjaston asiantuntijuus korostuu tiedonhankinnan opetuksessa. Ideapankissa *tiedonhankinta-* ja *media* -alaluokat sisältävät tiedonhankinnan opetustapoja, tietokirjaprojekteja sekä koulun sisäisen julkaisutyön ja laajemman mediayhteistyön paikallisyrittäjien ja -toimitusten kanssa.

Teknologia

Samaan aikaan kun uusi teknologia määrittää yhä voimakkaammin lasten ja nuorten arkiympäristöä, voi opetus- ja kirjastohenkilöstön olla vaikea yhdistää ja hyödyntää näitä keinoja saati omaksua itse niiden moninaistuva ympäristö. *Teknologia* tarjoaa menetelmiä ja ideoita teknologian ja verkkoympäristön käyttöönottoon sekä selkeitä ohjeita mahdollisten ennakkoluulojen

vähentämiseksi. Sosiaalinen media painottuu sisällön tuottamiseen ja jakamiseen esimerkiksi blogeina.

Tapahtumat

Lukemaan innostamiseen tarjotaan menetelmiä ja ideoita erilaisten tapahtumien kuten juhlien, tempausten ja vanhempainiltojen sekä vierailujen järjestämiseen. Samalla näiden kautta toteutuu yksi Lukuinto-ohjelman tavoitteista eli lukuinto-yhteisön laajeneminen.

Kohderyhmät

Oppijat

Kohderymänä oppijoita lähestytään iän, sukupuolen, oppimistyylin tai monikulttuurisuuden näkökulmasta. Materiaaleissa tarjotaan vinkkejä myös erityisryhmien lukemaan innostamiseen.

Perheet

Perheen merkitys lukuinnon herättämisessä ja ylläpitämisessä on suuri. Huoltajia aktivoidaan erilaisissa tapahtumissa ja vanhempainilloissa. Tarjottavan materiaalin tarkoituksena on huoltajien tietoisuuden ja osallisuuden lisääminen monipuolisen lukemisen edistämiseksi.

Oppimisympäristö

Koulun ja kirjaston yhteistyö

Lukuinto-yhteisössä kehitetään sekä fyysistä että virtuaalista oppimisympäristöä. Oppimisympäristö ilmentää yhteisön toimintakulttuuria. Oppilaita voidaan aktivoida ympäristön muutoksilla koulun sisällä luokkayhteistyön kautta sekä kiinnittämällä huomiota fyysisten tilojen asianmukaisuuteen tai kytkemällä oppimisympäristö osaksi opetusmetodia. Oppimisympäristö laajentuu myös koulun ja kirjaston välisen tiiviin yhteistyön osana koulun siirtyessä kirjastoon ja kirjaston kouluun. Virtuaalinen oppimisympäristö laajenee laitteiden kautta verkkoympäristöön, jossa tarjotaan erilaisia mahdollisuuksia oppimisympäristön luomiseen jopa kuntarajoja ylittäen.

Toimijaverkosto

Laajentuva Lukuinto-yhteisö

Lukemaan innostaminen vaatii koulu- ja kirjastoasiantuntijoiden sitoutumista ja kouluttautumista - erityisesti henkilökohtaista innostumista. Menetelmissä ja ideoissa suositellaan yhteisön laajentamista myös koulun ja kirjaston ulkopuolelle, esimerkiksi sosiaalitoimeen sekä paikallisten

toimijoiden kuten yrittäjien, median, järjestöjen ja seurojen suuntaan. Kaikki nämä toimijat muodostavat yhdessä Lukuinnon oppivan yhteisön.

Tutkimus ja opinnäytteet

Osiossa esitellään Lukuinnossa syntyneitä tai siihen läheisesti liittyviä tutkimuksia, opinnäytteitä ja tutkimusyhteisöjä.

2.2 Teorian ja käytännön yhdistäminen – ideapankin siirtäminen verkkoon

Materiaalit on koottu verkkoon teoreettisen luokittelun pohjalta, jota on työstetty – osittain uudelleennimetty ja ryhmitelty – opettajien ja kirjastoasiantuntijoiden käytännön tarpeita ajatellen. Vaikka luokittelu pitää sisällään toiminnalle asetetut keskeiset tavoitteet, on niiden käytännön työn näkökulmaa palveleva esittäminen vaatinut runsaasti näkökulmavaihtoja ja kompromisseja. Materiaalien löydettävyys on pyritty takaamaan materiaalipankin sisäisesti eri osa-alueiden keskinäisin linkityksin sekä luomalla aineistoa kuvaava avainsanoitus laajemmin verkkoympäristössä tapahtuvaa tiedonhankintaa varten.

3 Itse kehittämistyö oli erittäin mielenkiintoista ja palkitsevaa - Mitä muutettiin

Pilotoijien kehittämishankkeet toteutettiin kukin omalla tavallaan ”pilotoijalähtöisesti”. Silti kehittämishankkeissa oli yhteisenä piirteenä se, että lukuintoyhteisöä lähdettiin rakentamaan tehostamalla yhteistyötä monella eri taholla. Lisäksi pedagogisia käytänteitä muutettiin monilukutaitoa tukeviksi. Tämä kappale kuvaa näitä muutoksia.

3.1 Yhteistyö – toimijaverkoston laajeneminen – Lukuinto-yhteisö alkaa syntyä

Lukuinnon pilotointihankkeiden itsearvioinnin perusteella voidaan sanoa, että yhteistyötä kehitettiin ja tehtiin aiempaa syvemmin ja laajemmin monella eri taholla. Uuden toimintatavan kehittäminen on jopa edellyttänyt sitä, että koulun, kirjaston ja kodin välistä yhteistyötä kehitetään. Kehittämistyö on lisännyt työyhteisöiden yhteistä sitoutumista (*moni*)lukutaidon ja lukuinnon edistämiseksi. Yhteistyö on ollut innostunutta ja tiivistä yhteisen päämäärän saavuttamiseksi.

Yhteistyö yhteistyökumppaneiden kanssa on koettu antoisaksi ja mielekkääksi ja kynnys yhteistyöhön on madaltunut. Idearikkaalla yhteistyöllä ja kannustavalla ja osallistavalla otteella niin kirjastotoimenjohtajan kuin koulujen johtajienkin osalta on koettu olevan toiminnan kehittämistä edistävä voima. Yhteistyökuvioiden kehittäminen on edesauttanut joidenkin kohdalla laitehankintoja kirjastoon ja tätä kautta esimerkiksi kirjasto on saatu tuotua uudelle portaalle.

Lukuinto-hankkeen myötä vuorovaikutuksellisuus, yhdessä ja ryhmässä tekeminen ovat lisääntyneet yli ikärajojen. Oppilaat kokivat positiiviseksi ”Me”-hengen syntymisen yhteisen projektin myötä. Myös yhdessä lukeminen on luonut yhteisyyttä. Samanlaisesta kirjallisuudesta pitävät ovat löytäneet toisensa ja keskustelevat keskenään. Samalla tulee käsitellyksi monenlaisia elämään kuuluvia asioita. Lukeminen ja kirjoittaminen eivät välttämättä enää ole pelkästään yksin puurtamista, vaan jotakin sellaista, mitä on mukava tehdä yhdessä. Yksi vastanneista arvioi, että *Lukuinto-hanke on tuonut yhteistyötä lasten ja nuorten nykypäivään*

Työyhteisöjen sujuva yhteistoiminta on pääosin toteutunut niin kirjastossa kuin kouluissakin. Olemassa ollut kirjaston, koulun, vanhempainyhdistysten ja muiden toimijoiden verkosto tiivistyi ja muuttui luontevammaksi.

Yhteistyötä koulun ja kirjaston välillä on tehty jo useita vuosia, joten pilotoijilla oli hyvä kehittää yhteistoimintaa tämän pohjalle. Pilotoijien arvioinnin mukaan Lukuinnon myötä yhteistyö koulun ja kirjaston välillä on:

- **Lisääntynyt**
- **Vahvistunut ja tiivistynyt**
- **Laajentunut**
- **Tavoitteellisempaa**
- **Suunnitelmallisempaa**
- **Säännöllisempää**
- **Avoimempaa**
- **Innokkaampaa**
- **Tutumpaa**
- **Toimivampaa**
- **Joustavampaa**

Lukuinto-hankkeen myötä koulujen ja kirjastojen yhteistoimintaa on tehostettu. Uudet kokeilut ovat edesauttaneet yhteistyötä ja toimijat ovat tulleet tutuimmaksi keskenään, jolloin yhteistyö on helpompaa. Koulun tarpeet ja arki ovat tulleet tutuksi yhä useammalle kirjastolle. Kirjaston kanssa on suunniteltu yhdessä oppitunteja ja toteutuksia. Yhteiset palaverit on todettu hyväksi asioiden ideointiin ja toiminnan suunnittelemiseen. Myös yhteiset koulutukset koulun ja kirjaston välle suovat hyvän tilaisuuden päästä tarkastelemaan yhteistyötä molempien vinkkelistä. Yhteistyötä on kehitetty toimivammaksi esimerkiksi tekemällä uusia sääntöjä lainauksiin, kirjaston tilojen käyttöön, tai aikataulumuutoksia kirjastoautojen vierailuihin.

Kirjastoauton merkitys on molemmilla kouluilla tärkeä, koska kaupungin kirjastoihin on koululta pitkä matka.

- *Kirjastoauto pysähtyy koululla kerran viikossa*
- *Koska kirjastoauton käyttäjämäärä on suuri, on kirjaston kanssa neuvoteltu pysähtymisajan pidentämisestä jatkossa.*
- *Kirjastosta on voinut tilata erilaisista teemoista kirjapaketteja, jotka ovat tulleet koululle kirjastoauton mukana. Tämä palvelu on ollut opettajien ja oppilaiden mielestä mukava uusi asia. Tätä kehitellään jatkossa edelleen.*

Kirjaston lastenosastojen kanssa on tehty tiivistä yhteistyötä ja suunniteltu ja toteutettu erilaisia kirjallisuustapahtumia lapsille ja aikuisille.

Kirjastoon pääsy koululaisille on hyvin avointa; koululaiset voivat käyttää kirjastoa vaikka se ei olisi aukikaan ja asiointi on helppoa.

Sekä kirjasto että koulu ovat hyötynet yhteistyöstä. Moniammatillinen yhteistyö näkyy koulun ja kirjaston lisääntyneenä osaamisena ja tiedon jakamisena. Kirjaston henkilökunta on voinut olla aktiivisessa asiantuntijaroolissa mukana toiminnassa. Kirjastolla pedagoginen osaaminen mediakasvatuksessa ja eri-ikäisten oppijoiden kohtaamisen työkalut lisääntyivät. Kirjaston henkilökuntaa on ollut myös toteuttamassa oppitunteja koulussa. Kirjastojen merkityksen huomaaminen ja roolin kasvattaminen koulujen työparina on koettu tärkeäksi ja sitä kannatetaan.

Tällä hetkellä kirjaston antama tuki koululle on korvaamaton sekä tiedonhaussa että lukemiseen kannustamisessa. Etenkin kaunokirjallisuuden merkityksen korostamisessa, nuoren identiteetin kasvussa, kirjasto koulun ohella tekee ansiokasta työtä. Kirjaston tarjoamat uusien kirjojen vinkkaukset ovat odotettuja tapahtumia koulussamme.

On käynyt selväksi, että tarvitsemme toisiamme ja hyödyimme toistemme ammattitaidosta; aikuisetkin oppivat koko ajan lisää.

Eli lukuinnon myötä on tullut uusia yhteistyön muotoja ja toiminnan suunnittelua yhdessä kirjastonhoitajien ja opettajien kanssa. Esimerkiksi kirjastonhoitajat ovat osallistuneet koulun vanhempainiltoihin, tai koulu ja kirjasto ovat voineet suunnitella yhdessä kehitettävää toimintaa kuten esimerkiksi kirjavinkkausta. Monia uusia käytäntöjä on aloitettu, joista toivottavasti tulee pysyviä.

Yhteistyö oppilaiden vanhempien kanssa on jo pitkään kuulunut koulujen perinteisiin toimintatapoihin. Yksi tyypillisimmistä koulun ja vanhempien välisistä yhteistyömuodoista ovat olleet koulujen vanhempainillat. Lukuinnossa yhteistyön lisääminen vanhempien kanssa osallistaa vanhemmat ja perheet aiempaa monipuolisemmin mukaan toimintaan. Yhteistyössä perheiden, vanhemmat, huoltajat ja isovanhemmat, kanssa:

- **Ideoidaan ja suunnitellaan toimintaa**
- **Osallistutaan yhdessä**
- **Sovitaan yhteisistä säännöistä**
- **Luetaan yhdessä**
- **Tuetaan**
- **Innostetaan**

Perheitä tuetaan ja innostetaan lukemiseen pariin aiempaa enemmän. Vanhempainilloissa vanhemmille on kerrottu lukutaidon tärkeydestä. Näin vanhempia on pyritty sitouttamaan

toimintaan. Vanhemmat ovat olleet mukana kotijoukkoina tukemassa lasten lukemista. Ainakin osa on lukenut ja kannustanut lapsiaan lukemaan vielä tavallista enemmän. Vanhemmat ovat myös kuunnelleet ja seuranneet lasten lukemista, tehneet tehtäviä lasten kanssa ja vastanneet kyselyihin sekä auttaneet lapsiaan vastaamaan niihin.

Projektin myötä lukeminen tuli näkyväksi koteihin ja isovanhempien suuntaan. Joidenkin perheiden kohdalla yhteinen lukeminen lasten kanssa lisääntyi.

Toiminta on yhdistänyt eri sukupolvia myönteisellä tavalla. Vanhemmat ja isovanhemmat on otettu toimintaan mukaan/tukemaan lukutaitojen kehittymistä ja siihen innostamiseen. Joissakin hankkeissa yhteistyö isovanhempien kanssa oli kokonaan uutta.

Huoltajia on kannustettu mukaan oppilaan lukuinnon herättäjäksi myös lukupiireissä, perhekerhoissa ja perheitä osallistavissa kotitehtävissä. Jotkut vanhemmista esittelivät ja vinkkasivat oppilaille omia lapsuuden ja nuoruuden lempikirjoja ja myös pelejä.

Perhekerhon kokoontuminen kirjastolla lisäsi selvästi aktiivisuutta käydä kirjastossa ja lainata esim. diplomikirjoja. Selkeästi on merkityksellistä se, että lapset ja vanhemmat kutsutaan tekemään yhdessä monilukutaitoon liittyviä asioita. Esimerkiksi lauantaikoulupäivänä toteutettu trailerien teko vanhempien ja lasten yhteisenä projektina onnistui hienosti – lapset opettivat vanhempiaan.

Lukuinto-toiminnan myötä kehiteltiin uusia yhteistyön muotoja. Esimerkiksi yhdessä hankkeessa Lukuinto-yhteistyö Sote-sektorin perhekerhon kanssa oli eri toiminnansektorien rajoja ylittänyt uusi yhteistyömuodon avaus. Myös muita uusia avauksia on tehty.

Medialukupiiri oli historiallinen avaus koulun, kodin ja kirjaston yhteistyössä.

Pilotoijien arvioinnin mukaan vanhempien osallistaminen yhteistyöhön lukuinnon lisäämiseksi ei ole vielä riittävää, vaikka vanhempien suhtautuminen esimerkiksi kirjojen lukemiseen olisi ollut sinällään myönteistä.

Lasten ja nuorten keskinäistä yhteistyötä pyrittiin kasvattamaan osallistamalla ja lisäämällä heidän yhdessä toimimista:

- **Tehtiin luokkien välistä yhteistyötä**
- **Jaettiin lukukokemuksia toisten kanssa, jolloin lukemisesta tuli osiaalisempi/yhteisöllisempi**
- **Työskenneltiin ryhmässä, tehtiin yhdessä**
- **Opastettiin ja jaettiin tietoja/taitoja usein siten, että ”vanhempi opettaa pienempäänsä”**
- **Hyödynnettiin vertaistoimintaa motivoinnissa**
- **Otettiin oppilaita mukaan suunnittelemaan ja toteuttamaan toimintaa**
- **Luotiin yhdessä oppilaiden kanssa yhteisiä sääntöjä**

Lapsia ja nuoria on pyritty ottamaan mukaan ideoimaan toimintaa ja menetelmien ja työtapojen kehittämiseen ja arvioimiseen. Lisäksi he ovat olleet järjestämässä Lukuinto-tapahtumia koululla. Kaikissa hankkeissa lapset ja nuoret eivät ole olleet mukana menetelmien ja työtapojen suunnitteluvaiheessa. Varsinkin silloin, jos oppilaat olivat vielä pieniä, he eivät ole olleet kovin paljon mukana menetelmien ja työtapojen kehittämisessä, mutta toteutuksessa he ovat olleet aktiivisesti osallisena.

Vaikka useissa hankkeissa toimittiin ”vanhempi opettaa pienempäänsä” idean mukaisesti, olivat uuden teknologian käyttämisen myötä roolit oppilaan ja aikuisten välillä usein vaihtuneet. Lapset ovat voineet olla opettajan roolissa suhteessa opettajiinsa, kirjaston väkeen, vanhempiansa ja erityisesti isovanhempiinsa.

Aikuiset ovat myös oppineet paljon oppilailta.

Koulujen ja opettajien keskinäistä yhteistyötä on tehty aiemminkin, mutta Lukuinto-hankeen myötä toimintaa monipuolistettiin:

- **Yhteistyötä koulun sisällä on tiivistetty, erityisesti Lukuinto-tiimissä**
- **Yhteistyötä tehdään yli luokkarajojen**
- **Yhteistyötä tehdään kunnan eri koulujen välillä**
- **Yhteistyötä tehdään yli kuntarajojen**
- **Yhteistyötä tehdään yhteisissä koulutuksissa**
- **Jaetaan kokemuksia**

Yhteistyö opettajien kesken on koettu innostavaksi ja aktiiviseksi. Työyhteisössä Lukuinto-projekti on entisestään lisännyt yhteistyötä ja yhteistä toimintaa koulussa. Huomiota lukemiselle ja sen mahdollisuuksille annetaan nyt enemmän. Yhdessä koulussa toimii opettajien lukupiiri, joka samalla toimii hyvänä mallina oppilaille. Yhteistyötä on viritelty myös kunnan ja naapurikuntien koulujen välillä ja myös virtuaalisesti yli koulurajojen.

*Yhteistyökumppaneiden kanssa tehty työ rikasti ja monipuolisti toimintaa koulussa
Kokemusten jakaminen on ollut aktiivista ja toisten kokemukset ovat toimineet työn innoittajana.
Projekti on haastanut kehittämään uusia menetelmiä.
Yhteistyötä kirjallisuuden parissa on viritelty myös kunnan ja naapurikuntien koulujen välillä*

Yhteistyö muun toimijaverkoston kanssa lisääntyi, sillä edellä mainittujen lisäksi aktivoitiin muutakin yhteistyötä. Muun toimijaverkoston muodostavat kullakin paikkakunnalla kunnan sivistys- ja kulttuuritoimi (opetus-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoimi), joskus myös sosiaalitoimi. Paikallisesti ydinryhmä on voinut luoda yhteistyösuhteita kunnallisiin ja kolmannen sektorin toimijoihin riippuen pilottiprojektin suuntautumisesta. Mukana on ollut paikallisia yrittäjiä, tiedotusvälineitä ja yhdistyksiä. Kaksi Lukuinnon kehittämishanketta mainitsi käyttäneensä lukukoira lukemisen tueksi ja innoittajaksi. Joten lukukoira lasketaan myös yhteistyökumppaniksi.

Toimijaverkoston ytimen muodostavat Oulun yliopisto ja Manner-Suomen aluehallintovirastot. Lukuinto-ohjelma on verkostoitunut valtakunnallisesti toimivien lukutaitoja edistävien organisaatioiden kanssa. Toimijaverkostossa ovat mukana sekä suomen- että ruotsinkieliset kumppanit. Kumppaneita ovat opetushallitus, yliopistojen harjoittelukoulut, kirjasto- ja opettajajärjestöt, kirjallisuuden lukemista edistävät organisaatiot ja kirjailijajärjestöt sekä lasten oikeuksia vaalivat järjestöt. Tärkeitä kumppaneita ovat myös taidekoulut, kirja-alan järjestöt ja kustantajat sekä tiedotusvälineet ja mediataitoja edistävät organisaatiot.

Yhteistyö muun toimijaverkoston kanssa:

- **On laajentunut**
- **Tukee toimintaa**
- **Antaa taloudellisia resursseja**
- **Tuo asiantuntemusta, apua ja näkyvyyttä**

Työyhteisötasolla tapahtui muutoksia jo Lukuinto-pilotoinnin hakuvaiheessa, kun pelkkä hakeminen sai aikaan vahvan yhteistyön hengen paikallisten yrittäjien ja toimijoiden kanssa.

Vain yksi pilotoija raportoi, että koulun ja kirjaston ulkopuolinen toiminta ei lisääntynyt lukuun ottamatta muutamaa vanhempainiltaa. Lähtökohtaisesti tärkein tuki ja toiminnan edellytys on pilotoijien arvioinnin mukaan yhteistyö johto- ja esimiestason kanssa (sivistystoimenjohtaja, kirjastonjohtaja, rehtorit). Ilman johdon kannustusta, tukea ja osallistumista Lukuinto-ohjelmaan, ei toiminnan kehittäminen olisi onnistunut. Monet yhteistyökuviot ovat olleet uusia, koska kehittämishankkeissa luotiin sellaisia yhteistyön muotoja, joita ei välttämättä aiemmin ollut.

...koulun rehtori sekä johtoryhmä ovat myötämielisiä Lukuinto-hanketta kohtaan. Tämä näkyy myönteisenä suhtautumisena Lukuinto-toimintaan sekä lukemisen ja kirjallisuuden nostamisena koulun painopistealueeksi niin pilotointi- kuin tulevana teemavuonnakin. Lukuinto-pilotointia varten on resurssoitu 1h/viikko. Lisäksi on mahdollistettu henkilökunnan osallistuminen Lukuinto-koulutuksiin sekä Koulukirjastopäiville.

Idearikas yhteistyö sekä kannustava ja osallistava ote niin kirjastotoimenjohtajan kuin koulujen johtajienkin osalta on edesauttanut toiminnan kehittämistä.

Yhteistyötä ja siihen sitoutumista voidaan parantaa seuraavin ehdotuksin:

- **Johdon ja esimiestason on oltava tietoinen kehittämistoiminnasta ja luotava edellytykset toiminnalle**
- **Koulun sisäisestä informaation kulusta on huolehdittava**
- **Yhteistyön on oltava tavoitteellista**
- **Kaikelle yhteistyölle tarvitaan aikaa**
- **Yhteisiä suunnittelukertoja on oltava riittävästi**
- **Koululla ja kirjastolla on hyvä olla useampi henkilö vastuuta jakamassa**
- **Yhteistyön/kehittämistyön koordinoivastuuseen on hyvä nimetä henkilö/henkilöt**
- **Lisätään joustavuutta toimintoihin**
- **Tarvitaan lisää tietoa monilukutaidosta ja lisäkoulutusta**

3.2 Monilukutaitoa tukevat pedagogiset käytänteet

- **Yhteistoiminnallisuus**
- **Oppijälähtöisyys**
- **Toiminnallisuus**
- **Tieto- ja viestintätekniiikan tehokkaampi käyttö**
- **Oppimisympäristön muokkaaminen ja laajentaminen**

Pilotoijien arviointiraporteista käy hyvin selkeästi ilmi se, että pilotoijat olivat lähteneet rohkeasti vastaamaan siihen haasteeseen, mikä liittyy uusien lukutaitojen pedagogiikkaan. Etenkin nopeasti muuttuva teknologinen ympäristö edellyttää kehittämään pedagogisia käytänteitä nykyajan tarpeita vastaaviksi. Monilukutaidon pedagogiikka hyödyntää oppimisessa teknologiaa, eli sitä ympäristöä, johon lapset ovat kasvaneet.

Pilotoijat raportoivat, että he olivat muuttaneet pedagogisia käytänteitä yhteistoiminnallisemmaksi, oppijälähtöisemmäksi ja toiminnallisemmaksi sekä tieto- ja viestintäteknikkaa tehokkaammin hyödyntäväksi. Myös oppimisympäristöä muokattiin ja laajennettiin.

Yhteistoiminnallisuudessa on keskeistä se, että työskennellään pienryhmissä, hyödynnetään vertaisoppimista ja kannetaan vastuuta yhteisestä tavoitteesta.

Luokan tavasta työskennellä ryhmässä oli selvästi etua. Oppilaat neuvoivat toinen toisiaan ja ratkoivat ongelmia porukassa.

Oppijälähtöisyydessä lähtökohtana on oppilaiden oma asiantuntemus ja mielenkiinnonkohteet ja arki, jossa he elävät. Oppijälähtöisyys merkitsee sitä, että oppilas voi tehdä valintoja, jotka tukevat hänen oppimisprosessiaan. Näin oppimisesta tulee merkityksellistä. Oppijälähtöisyys merkitsee myös vapausasteiden lisääntymistä, mutta samalla myös vastuutetaan oppilaita entistä enemmän ja otetaan heitä mukaan toiminnan suunnitteluun.

Oppilaille oli vapaus suunnitella ja ideoida itse projekteja.

Hankkeessa korostui yhteistoiminnallisen oppimisen muodot, lapsilähtöisyys ja oppilaiden vahva osallisuus.

Toiminnallisuus puolestaan aktivoi oppilaita harjaannuttamaan lukutaitoja toimimalla: liikutaan, eläydytään, tutkitaan ympäristöä ja tuotetaan itse uutta tulkintaa esimerkiksi luetusta kirjasta. Oppilaat ovat siten aktiivisessa roolissa. Pilotointihankkeissa lukutaitoja on harjaannutettu

perinteisten luku- ja kirjoitustaitojen ohella sekä informaatio- että medialukutaidon eri muotojen avulla (esimerkiksi teksti, kuva, ääni, draama ja teatteri sekä elokuva)

Teknologian kytkeminen entistä suurempaan rooliin opetuksessa laajentaa oppimisympäristöä ja motivoi oppilaita, koska he saavat käyttää heille luontaista ja innoittavaa välinettä uuden oppimisessa. Monipuoliset oppimisympäristöt opetuksessa tukevat oppilaiden monilukutaitoja. Monilukutaitoa tukevan oppimisympäristön piirteitä ovat avoimuus ja ympäristön laajentuminen koulun ulkopuolelle kotiin, kirjastoon sekä muuhun ympäristöön ja yhteiskuntaan. Laadukas oppimisympäristö mahdollistaa toiminnallisuuden. Oppimisympäristö ruokkii yhteistoiminnallista toimintakulttuuria. Fyysinen ympäristö mahdollistaa yhdessä oppimisen ja opettamisen. Tärkein oppimisympäristön ulottuvuus on yhteisöllinen toimintakulttuuri, joka on aineeton, joustava ja ajassa muuttuva.

Pilotoijat käyttivät opetuksessa eniten pöytäkoneita, kannettavia tietokoneita ja tablet-laitteita. Teknologiaa hyödynnettiin monella tavalla: tiedonhaku, tekstien tuottaminen, oppimispelit, valokuvaus, videoiden teko ja niiden editointi. Pilotoijat arvioivat, että teknologian hyödyntäminen aiempaa enemmän opetuksessa edisti monilukutaidon harjaannuttamista ja laajensi oppimisympäristöä.

Teknologian avulla olemme saaneet lisämotivaatiota opiskeluun. Hyödynnämme sitä paljon tiedonhaussa. Mediakasvatusta lähestymme monista eri näkökulmista huomioiden sanomalehdet, sähköisen median ja kirjallisuuden. Lisäksi hyödynnämme paljon pelioppimista kaikilla luokkasteilla.

Koulussa on juuri otettu käyttöön uudet iPadit ja opettajat käyvät koulutuksissa. Bloggeja on perustettu luokkien käyttöön. Innostus teknologian hyödyntämiseen ja monilukutaidon kehittämiseen opetuksessa on suurta ja sen tärkeys on tiedostettu.

Kirjastoblogin myötä oppimisympäristö laajentui.

Oppimisympäristöä laajennettiin myös konkreettisella tavalla koulun ulkopuolelle etenkin kirjastoon, lähiympäristöön ja lasten vapaa-ajan harrastusten pariin. Kirjaston tiloja käytettiin aiempaa enemmän ja joustavammin opetus- ja oppimistilana. Esimerkiksi yhdessä hankkeessa oli keskiössä etsiä uusia keinoja koulun ja kirjaston yhteistyöhön erityisesti tilankäytön kannalta. Mikäli koulu oli kirjasto-auton varassa, saatettiin kirjasto-auton aikatauluja ja vierailun kestoa muokata tarpeen mukaan sopivimmaksi. Myös koulun tiloja muokattiin lukutaitoja tukevaksi. Esimerkiksi luokkiin tehtiin lukunurkkauksia, tai koulun tilat nimettiin kirjallisuusaiheisesti.

Lukuinnon myötä luokkiin sisustettiin erityisiä lukunurkkauksia, joissa lapset rauhoittuivat lukemaan kirjoja. Lisäksi luokkiin on tehty kirjavinkkausnurkkaukset/-pöydät. Loimme myös yhteistyössä viihtyisiä luokkakirjastoja, joita on sisustettu tyynyillä, säkkituoleilla, sohvilla ja pehmoleluilla. Kirjoja oli luokissa tavallista enemmän ja ne sulautuivat osaksi oppimisympäristöä.

Lukuinto oli esillä myös koulun käytävillä julisteiden ja esitteiden muodossa. Lukuinto-logo näkyy myös koulun, kirjaston ja kunnan nettisivuilla. Kirjaston lastenosastolle kiinnitettiin pyykkinaru, johon ripustettiin lukuintoa lisääviä tietoiskuja.

Luokkien fyysistä kalustusta on muutettu sekä ylä- että alakoulun puolella. Luokissa on esimerkiksi pulpetit korvattu pyöreillä pöydillä ja pöytäryhmillä. Tuolityyppjäkin on muunneltu helpommin siirrettäviin pyörällisiin malleihin.

Enää koulu ei ollut ainut ympäristö, missä tietoa haettiin vaan hyödynnettiin kotikaupungin tarjoamat eri tiedonlähteet.

Myös oppilaiden vapaa-aikaa hyödynnettiin oppimisympäristönä ja heidän vapaa-ajallaan oppimia taitoja ja kiinnostuksen kohteita hyödynnettiin etenkin oppimispelien ja pelaamisen muodoissa.

Lukemisen tärkeyteen on kiinnitetty huomiota koripallopoikien pelimatkoilla ja valmentajan ohjeen mukaisesti linja-autossa on pidetty tunnin mittainen lukuhetki, johon kaikki ovat osallistuneet. Kirjavinkkarit ovat keränneet matkoille mukaan pojille sopivaa lukemista. Näin lukeminen on yhdistetty uudella tavalla toisenlaiseen harrastukseen.

Pelien kautta opettajalla oli mahdollisuus tutustua oppilaittensa kiinnostuksen kohteisiin ja ajattelumaailmaan, oppilaalle puolestaan pelien kautta itsensä ilmaiseminen tuntuu hänelle itselleen helpolta ja mutkattomalta.

Kahdessa kehittämishankkeessa oli käytetty lukukoiria lukemisen tukena. Kotieläimen, elävän luontokappaleen, hyödyntäminen lukutaitojen opettelussa, monipuolistaa oppimisympäristöä, motivoi ja rauhoittaa lukuhetken. Monilukutaitoa tukevat pedagogiset käytänteet rikkovat/poistavat aiempia rajoja, tai muuttavat niitä.

Monilukutaitoa tukevissa pedagogisissa käytänteissä huomioitavaa:

- **Oppilaille on annettava riittävästi tukea ja ohjeistusta**
- **Oppilailla oltava selkeät vastuut ja roolit**
- **Monilukutaidon kaikkia osa-alueita ei tarvitse kaikille opettaa, vaan monilukutaito tarkoittaa oppijalähtöisesti sitä, että oppilas valitsee itseään innostavan muodon. (J. Välijärvi)**
- **Silti samalla on huolehdittava perinteisten taitojen harjaannuttamisesta riittävästi uuden teknologisen ympäristön tuomien mahdollisuuksien ohella. (esim. käsin tekeminen, riittävä liikkuminen, muistin käyttö ja harjaannuttaminen)**
- **Huolehdittava riittävästä tiedollisesta pohjasta ja mahdollisuudesta harjoitella taitoja**
- **Joustavammat tilat mahdollistavat sekä yksilöllisen että yhteisöllisen oppimisen**
- **Keskittymisen ja pitkäjänteisyyden harjaannuttaminen esimerkiksi kokonaisteoksen luku**
- **Erityisenä haasteena on uuden ja perinteisen linkittäminen: mitä perinteisestä otetaan mukaan? Mikä iontaa nois? Mitä uutta tulee tilalle?**

Monilukutaitoon kuuluu oleellisesti ajatus osallisuudesta. Osallisuus vaatii tietoa, taitoa ja tukea sekä harjoittelua. Kummivinkkausta kokeillut pilotoija toi raportissaan oivallisesti esille juuri näitä elementtejä, joita monilukutaitoja tukevissa pedagogisissa käytänteissä on huomioitava. Hanke on hyvä esimerkki siitä, miten osallistaminen ja vastuuttaminen tehdään tuetusti, askel askelelta harjoitellen:

Kerroin kummivinkkareille projektin tarkoituksen ja esimerkinomaisesti vinkkasin heille kirjoja samalla tyylillä kuin he tulisivat myöhemmin vinkkaamaan toisluokkalaisille. Toisella tapaamiskerralla viidesluokkalaiset valmistelivat ja harjoittelivat kumiluokkien vinkkausta... Kummivinkkareille jaettiin työtehtävät, jotka heidän piti hoitaa kummiluokan vinkkaustapahtumassa... Yhteistoiminnallisuus näkyi niin, että jokaisesta luokasta oli valikoitunut vinkkariryhmä, jonka jokaisella jäsenellä oli oma tärkeä tehtävänsä... Useimmat tapaamiset ja suunnittelukerrat toiminnassa mahdollistivat oppilaiden toimia aktiivisesti... Oma roolini muuttui ohjaajaksi, kun vinkkaustehtävät siirtyivät oppilaille.

4 Toiminnan rakenteita ja pedagogisia käytänteitä muutettiin - mitä siitä seurasi - *Innostus on ollut suurta ja koulussamme on ollut hyvä lukemisen flow!*

Tässä kappaleessa *kuvailaan* niitä seuraamuksia, joita pilotoijat arvioivat kehittämishankkeillaan olleen. Pilotoijien arvioinnin perusteella Lukuinto-hanke on ennen kaikkea, nimensä mukaisesti, onnistunut lisäämään oppilaiden lukuintoa. Pilotoijat arvioivat kehittämishankkeen merkitystä myös lukemisen ja monilukutaidon, lainamäärien ja kirjastokäyntien sekä osallisuuden suhteen. Arvioinnin kohteena on lisäksi se, miten kehittämishanke on vaikuttanut pilotoijien tietoisuuteen, osaamiseen, työnkuvaan ja työyhteisöön.

4.1 Innostus

Pilotoijien arvion mukaan kehittämishanke lisäsi lukuintoa. Pilotoijat arvioivat, että oppilaiden lukuinto lisääntyi, kun

- **Opettaja kiinnitti asiaan huomiota, kannusti ja kannatteli lukemista**
- **Lukemisesta tehtiin näkyvää, sille annettiin arvo**
- **Pedagogisia käytänteitä muutettiin**
- **Teknologia otettiin välineenä mukaan**
- **Oppimisympäristö tuki lukemista**
- **Hyödynnettiin vertaisvuorovaikutusta**
- **Aikuinen toimi samastumiskohteena**
- **Oppilaiden asenne lukemista kohtaan muuttui myönteisemmäksi**

Kehittämishankkeen myötä oppilaat innostuivat lukemiseen liittyvistä asioista. Lukuinto-hankkeen pilotoijien loppuraporteista välittyy vahvasti yleinen innostus. Lähes kaikki pilotoijat arvioivat, että kehittämistyön seurauksena innostusta oli havaittavissa ja myös vähän lukevia oppilaita oli saatu kirjojen pariin.

Monet aiemmin lukemiseen haluttomasti suhtautuneet oppilaat innostuivat pysyvästi lukemisesta ja luetun ymmärtäminen sekä itsetunto ovat kehittyneet samalla huimasti. Erityisen tuen oppilaat ovat innostuneet lukudiplomin myötä lukemaan enemmän.

Oppilaiden motivaation kasvaminen lukemiseen ja kirjojen lainaamiseen kertoo innostumisen lisääntymisestä. Myös suoritettujen lukudiplomien määrän arvioidaan olevan osoitus lasten lukuinnon kasvamisesta. Useat pilotoijat arvioivat lisäksi sitä, mitkä tekijät erityisesti vaikuttivat innostuksen syntymiseen. Osa arvioi, että koulun ja **opettajan rooli** on tärkeä oppilaiden lukuinnon herättäjänä. Kun opettaja kiinnittää asiaan huomiota, markkinoi lukudiplomeita aktiivisesti, tai tekee lukudiplomeista koko luokan yhteisen jutun, voi oppilaiden innostus lisääntyä.

Lisäksi intoa lukudiplomien lukemiseen lisäsi se, että opettaja kiinnitti asiaan huomiota ja ikään kuin kannatteli lukuintoa.

Myös pelit ja teknologian hyödyntäminen esimerkiksi kirjatrailereiden ja animaatioiden teossa on lisännyt oppilaiden innostusta.

Innostus teknologian hyödyntämiseen ja monilukutaidon kehittämiseen opetuksessa on suurta ja sen tärkeys on tiedostettu.

Monilukutaitoon liittyvät teknologiset ympäristöt ja työskentelytavat eli pedagogiset käytänteet yhdessä ovat innostaneet oppilaita lukemiseen. Toiminnallisuus, yhteisöllisyys ja osallisuus innostavat oppilaita aktiivisiksi toimijoiksi.

Omien kirjojen ja muiden tuotosten tekeminen ja niiden esille tuominen ovat olleet varsinkin pienille oppilaille sekä erityisen tuen lapsille todella innostavaa. Itsetunto on kohentunut kummasti, kun muut kommentoivat ja kehuivat aikaansaannoksia.

Monilukutaitoon ja työskentelytapojen monipuolisuuteen liittyvät seikat ovat innostaneet oppilaita lukemiseen.

Omaehtoisuutta on havaittu luokkatilan ulkopuolellakin. Vertaisvuorovaikutus ja kokemusten jakaminen on ollut aktiivista ja toiminut innoittajana, mutta myös aikuinen kokemuksineen on voinut toimia kannustajana, tai samastumiskohteena ja saada aikaan innostusta. Kirjaston ja koulukirjaston kehittämisellä on myös lukuintoa lisäävä vaikutus. Esillä olevat kirjalistat motivoivat lukemiseen ja helpottavat kirjavalintoja.

Oppilaat ovat olleet motivoituneempia lukemaan ja esittelemään kirjoja. Kirjoista ja kirjallisuudesta on puhuttu selvästi enemmän.

Pilotoijien loppuraporttien perusteella voidaan sanoa, että pilotoijat ovat selvästi saaneet lukuintoa ja innostusta aikaiseksi, mutta kehittävän arvioinnin hengessä työskentelyä riittää edelleen vielä. Osa pilotoijista arvioi, että lukemiseen suhtaudutaan eri tavalla kuin ennen. Asenne on myönteisempi: arvostetumpi ja luonteva osa elämää. Kirjailijavieras ja kirja ovat voineet toimia samastumiskohteena. Esimerkki Nörtti-kirjat ja niiden kirjoittaja Aleksis Delikouras, ovat innostaneet poikia lukemaan aiempaa enemmän.

Lukemisesta tuli sallittua.

Yleinen ilmapiiri on myönteinen. Kaikkia ei ole saatu vielä innostettua, toisaalta asiasta hieman kiinnostuneet ovat saaneet innostusta lisää.

4.2 Lukeminen ja monilukutaito

Kun pilotoijat ovat arvioineet, miten kehittämistoiminta on vaikuttanut lasten ja nuorten lukutaitoon ja monilukutaitoon, ei heillä ole ollut yhtenäistä mittaria asianlaidan todentamiseksi, vaan osa perustaa arviointinsa omiin havaintoihinsa, kun taas osa on tehnyt testejä ja osa puolestaan pohjaa arviointinsa suoritettujen lukudiplomien perusteelle. Opettajien ja kirjastohenkilökunnan antamia arvioita voidaan pitää vähintäänkin oikean suuntaisina, sillä arviointi on opettajien arkityötä ja kirjastonväki on harjaantunut kiinnittämään huomiota siihen, mitä kirjastossa tapahtuu. Silti varmuus siitä, onko kehittämishanke parantanut luku- ja monilukutaitoja, saadaan vain tekemällä myöhemmin tutkimus pidemmällä aikavälillä ja yhtenäisellä mittarilla. Tämän raportin tulokset ovat suuntaa antavia. Myös lapsille ja nuorille suunnatun kyselyn tulokset ovat samansuuntaisia, eli ne tukevat pilotoijien tekemiä arviointeja (Ikonen ja Kurttila-Matero 2014).

Pilotoijien arvioinnin mukaan oppilaiden

- **Lukeminen on lisääntynyt**
- **Lukutaito on parantunut**
- **Monilukutaito on kehittynyt**
- **Lukemiseen liittyvät valmiudet ovat kehittyneet ja monipuolistuneet**
- **Itseluottamus ja itsetunto ovat kasvaneet**

Pilotoijat arvioivat pääntöisesti, että lukeminen on lisääntynyt kehittämishankkeen myötä. Osa on arvioissaan varovaisempia ja mainitsevat, että lukuharrastusta onnistuttiin edistämään ainakin jossain määrin. Lukemisen lisääntymisestä kertovat pilotoijien arvioinnin mukaan myös se, että lukudiplomeja on suoritettu aiempaa enemmän. Yksi pilotoija mainitsi, että heidän koulussaan on aiemminkin luettu paljon.

Lukuinto ja monilukutaito ainakin mukana olleissa kouluissa on tuntunut lisääntyneen. Tämä on huomattu muissakin kouluissa, jo ihan perusvinkkauksenkin lisääntyessä.

Lukuinnon myötä oppilaat kokivat oppineensa lukemaan paremmin ja enemmän, käyttämään laitteita ja toimimaan ryhmässä.

Poikien lukeminen ja kirjastossa käyminen lisääntyivät huomattavasti, kun koulussa esiteltiin Aleksis Delikouraksen Nörtti-kirjat.

Lukudiplomin suorittaneiden määrä on kasvanut. 2012–2013 on suoritettu 531 lukudiplomia (+188 edelliseen lukuvuoteen verrattuna)

Toiminta on lisännyt kirjojen lainaamisen ja lukemisen määrää vapaa-ajalla ja saanut monen aikaisemmin vastentahtoisesti tai vähän lukevan oppilaan löytämään mielihyvää ja nautintoa lukemisesta.

Lukuinto-projektin tulokset näkyvät meillä käytännössä siten, että lukudiplomeita jaettiin koulussamme enemmän kuin koskaan aikaisemmin.

Lisäksi voidaan sanoa, että projektiin osallistuneet luokat lukivat eniten.

Pilotoijat arvioivat, että kehittämishankkeen myötä oppilaiden lukutaito on parantunut ja monilukutaito kehittynyt. Lisäksi arvioinneissa mainitaan, että lukutaitoihin liittyvät valmiudet ovat kehittyneet ja osa mainitsee, että hankkeella on ollut positiivinen vaikutus oppilaiden itseluottamukseen ja itsetuntoon, joita voidaan pitää perusvalmiuksina lukutaitoihin.

Oppilaiden valmiudet analysoivina lukijoina kehittyivät elokuvaa tehdessä, koska tarinasta piti tiivistää olennainen liikkuvan kuvan keinoin.

Oppilaat oppivat valmiuksia valita kirjallisuutta, ryhmätyötaitoja, lisää valmiuksia teknisten laitteiden kanssa toimimiseen ja tiedonhakua.

Hanke on vaikuttanut positiivisesti oppilaiden itsetuntoon ja kirjallisuusharrastukseen, avaa uusia mahdollisuuksia ja vahvistaa monilukutaidon eri osa-alueita.

(kirjasto) seikkailu opettaa ja innostaa lapsia toimimaan erilaisissa ryhmissä ...toimii ryhmätyön muotona myös sellaisissa luokissa, joissa on ollut ongelmia, esim. kiusaamista tai ”riitapukareita”.

Yksi pilotoija havahtui siihen, kuinka monilukutaidon merkitystä voi tarkastella laajemminkin perspektiivissä: *Kampanja on selkeästi nostanut äidinkieli- ja kirjallisuusoppiaineen merkitystä välineenä yhteiskuntaan ja osana koko koulun oppimisympäristöä.*

Tämä tarkoittaa sitä, että opetuksen on vastattava niihin tarpeisiin, mitä nyky-yhteiskunta vaatii kansalaisiltaan. Ilman lukutaitoja/monilukutaitoa on vaikea olla aktiivinen; syrjäytymisvaara kasvaa.

4.3 Lainamäärät ja kirjastokäynnit

Lainamäärät ja kirjastokäynnit

- ovat lisääntyneet

Suurin osa pilotoijista arvioi oppilaiden kirjastokäyntien ja lainamäärien lisääntyneen. Arviot perustuvat pilotoijien omiin arkihavaintoihin, joissa mainitaan, että oppilaiden kirjastonkäyttö lisääntyi (vähintään jonkin verran). Yleensä arkihavainnoissa verrataan nykytilannetta aiempaan asiantilaan.

Oppilaat vierailivat aiempaa enemmän kirjastossa.

Käytännön havainnointien perusteella uskomme kirjastonkäytön jonkin verran lisääntyneen ja tavoittaneen uusia asiakkaita Lukuinto-projektin myötä.

Osa pilotoijista oli tehnyt systemaattista arviointia lainausmäärien seuraamisesta ja täten he pystyivät perustelemaan arviointinsa seurantalukuihin, jotka kertoivat lainausmäärien kasvusta.

Kirjaston näkökulmasta pilotoinnin vaikuttavuus näkyi lainausmäärien merkittävässä kasvussa kevätlukukaudella 2014:

- joulukuu 2013 +16 %
- tammikuu +25 %
- helmikuu +24 %
- maaliskuu +13 %
- huhtikuu +14 %

Lainamääristä lasten ja nuorten kaunokirjallisuuden lainaus nousi vuositilastossa 10 % edellisvuodesta ja tämän olemme tulkinneet olevan Lukuinnon ansiota.

Koulukirjaston lainaaminen on lisääntynyt huimasti:

lukuvuonna 2011–2012 oli 1058 lainausta (joista tietokirjoja 83)

lukuvuonna 2013–2014 oli 1616 lainausta (joista tietokirjoja 292), eli erityisesti tietokirjojen lainaus lisääntyi.

Pilotoijat arvioivat myös sitä, miten ja miksi kirjaston käyttö on muuttunut:

- **Kirjastoa käytetään aiempaa monipuolisemmin**
- **Uudet/toimivammat tilat lisäävät käyttöä**
- **Esillä olevat kirjat ja kirjalistat innostavat lainaamaan**
- **Yhteiset kirjastovierailut ovat madaltaneet kirjaston käyttökynnystä**
- **Toiminnan rakenteita muuttamalla voidaan tukea aktiivisempaan kirjaston käyttöön**

Kirjastossa käynnit ovat lisääntyneet, kirjaston käyttö monipuolistunut ja tapahtumiin osallistuminen lisääntynyt

Kävimme oppilaiden kanssa kirjastossa useammin, joten kirjastosta tuli entistä tutumpi paikka.

Kirjastokäyntejä on tullut esimerkiksi näyttelyiden myötä, joten kirjastonkäytön kynnys lie madaltunut.

Luokkien säännölliset käynnit kirjastossa ovat se yhteistyön muoto, joka mielestäni eniten lisää kirjojen lainausta ja toivottavasti myös lukemista.

Seuraavat lainaukset pilotoijien omista arvioinneista kuvaavat tiivistetysti, miten heidän kehittämishankkeessa tehdyt rakenteelliset muutokset ja yhteistyön tehostaminen mahdollistavat aiempaa aktiivisemmän kirjaston käytön ja oppimisympäristön laajentumisen.

Ennen pilotointia yhteistyömme kirjaston kanssa on ollut hyvin vähäistä pitkäkköistä välimatkasta johtuen. Koulumme kirjastovierailut suuntautuivat aiemmin kaupungin pääkirjastoon kymmenen kilometrin päähän, jonne kuljimme ”uimabussilla” uimaviikoilla. Myös opettajat olivat tottuneet käyttämään pääkirjaston palveluita lainatessaan koululle kirjallisuutta opetuskäyttöön. Lisäksi koulullamme on käynyt ja käy edelleen kerran viikossa kirjastoauto, jossa oppilailla mahdollisuus asioida.

Kirjastovälitunnin ulkopuolella kirjaston tiloissa pidetään oppitunteja, siellä on mahdollisuus omatoimiseen työskentelyyn, tietokoneiden käyttöön sekä pienryhmäopiskeluun.

Edellisistä vuosista poiketen kakkosluokka on viety viikoittain pari väriryhmää kerrallaan koulun pihalla vierailevaan kirjastoautoon lukemaan, lainaamaan ja palauttamaan kirjallisuutta. Aiemmin kirjastoautoasiointi on ollut vapaaehtoista.

Päivä kirjastossa–kirjastovierailu on uusi yhteistyömuoto, jonka toivomme jatkuvan tulevaisuudessakin. Vierailupäivän ohjelman suunnittelevat ja toteuttavat kirjaston ja koulun henkilökunta yhdessä. Kirjastosta lainattu materiaali on koulullemme olennaisen tärkeää, koska meillä ei kaikissa luokissa ole käytössä äidinkielen oppikirjoja, vaan lapset käyttävät kaunokirjallisuutta oppimateriaalinaan. Olemme kiitollisia kirjastolle saamastamme avusta kirjapakettien kokoamisessa. Kirjaston henkilökunnan läsnäolo koulumme kirjallisissa tapahtumissa on ollut hieno asia. Näin saamme tilaisuuksiimme lisää osaamista, henkilön jakamaan vastuuta sekä kirjastohenkilökunnan lapsille tutuksi.

kirjaston uutena selkeästi erottuvana asiakasryhmänä ovat esikouluikäisten perheet, jotka ovat yhdessä kyselleet ja lainanneet erityisesti AL-KU-diplomin kirjoja.

4.4 Osallisuus

Aiemmin tässä raportissa on kuvattu, *millä keinoin* pilotoijat ovat oman arvionsa mukaan pyrkineet lisäämään osallisuutta. Tämän lisäksi pilotoijat ovat arvioineet osallisuutta erillisenä kysymyksenä: onko oppilaiden ja heidän perheidensä osallistumisessa ja osallisuudessa tapahtunut muutoksia kehittämistyön kuluessa. Tässä kohtaa on kyse pilotoijien arvioinnista ikään kuin yhteenvedonmaisesti koskien kysymystä osallisuudesta, jota loppuraportissa erikseen kysyttiin. Osallisuuden lisääntymisen indikaattoreina voidaan pitää myös kirjastossa käynnin aktiivisuutta ja erilaisiin tapahtumiin osallistumista sekä yhteistyön lisääntymistä, jotka ovat jo tulleet aiemmin esille. Myös lasten ja nuorten Lukuinto-kyselyssä arvioitiin osallisuutta ja sen tulokset tukevat pilotoijien tekemää itsearviointia.

Pilotoijien arvioinnin mukaan

- **Osallisuus lisääntyi**
- **Osallisuus lisäsi myönteistä asennetta**
- **Osallisuus oli vielä vähäistä ja siihen liittyi haasteita**

Osallisuus tarkoittaa, että oppilaat ja heidän vanhempansa ovat mukana koulutyössä aktiivisina toimijoina ja, että he ovat osa Lukuintoyhteisöä, jossa heillä on mahdollisuus vaikuttaa ja määrittellä asioita. Osallisuus pitää sisällään myös ajatuksen tasa-arvosta.

Pilotoijat arvioivat, että oppilaiden ja vanhempien osallisuus lisääntyi kehittämishankkeen myötä. Perheiden osallisuuden lisääntyminen ilmenee kirjaston käytön lisääntymisen lisäksi ennen muuta osallistumisena vanhempainiltoihin, tapahtumiin ja näyttelyihin. Perheiden osallistuminen on pääasiassa toimintaa tukevaa. Lasten ja nuorten osallisuus ilmenee siten, että he saavat aikaisempaa enemmän tehdä valintoja ja he ovat aktiivisessa roolissa toiminnassa ja joissakin piloteissa he ovat olleet myös toiminnan suunnittelussa mukana. Yhdessä hankkeessa oppilaat pääsivät testaamaan pelejä. Ollakseen osallinen tarvitaan myös tietoa, taitoa ja tukea sekä mahdollisuus kasvaa osallisuuteen harjoittelemalla. Osallisuuden lisääntyminen merkitsee myös myönteisempää asennetta lukemiseen ja muuhun koulutyöhön. Lisäksi osallisuuden lisääntymisen merkkinä voi olla

esimerkiksi se, että nuoret olivat ottaneet kirjaston omaksi paikakseen ja järjestivät siellä omia tapahtumia. Myös vanhempien tietoisuus lukutaidon merkityksestä on lisääntynyt. Erityisesti vanhempainilloissa on pyritty lisäämään vanhempien tietoisuutta lukutaidon merkityksestä.

Sekä opettajien, että lasten ja vanhempien osallisuus on lisääntynyt pilotoinnin aikana. Myös kaikenlainen yhdessä toimiminen, ryhmässä tekeminen on lisääntynyt yli ikärajojen.

Osallistuneiden luokkien perheet ovat olleet erittäin hyvin mukana tapahtumissa ja ovat aktiivisesti tukeneet toimintaamme.

Koulun oppilaat osallistuivat toimintaan lukemalla paljon sekä yksittäin että lukupiireissä. Ylipäätään kaikki toiminta oli nimenomaan oppilaiden toimintaa, johon opettajat ainoastaan tarjosivat välineet ja loivat puitteet. Kuluneena vuotena oppilaat ovat toteuttaneet myös suurimman osan keskusradion kautta lähetetyistä kuulutuksista, jotka ovat koskeneet koulun toimintaa.

Hankkeen myötä lisääntyneen osallisuuden ajateltiin lisäävän myönteistä asennetta niin monilukutaitoa kuin koko koulun toimintaa kohtaan

Oppilaat osallistuivat aiempaa enemmän opetuksen ja toiminnan toteutukseen mm. järjestämällä toiminnallisen vanhempainillan ja tuomalla esiin esim. kirjaan liittyvän esineen kotoa kouluun

Useat pilotoijat raportoivat, että osallisuus lisääntyi, mutta toisaalta oli paljon niitä, jotka arvioivat, että osallisuus oli vähäistä ja siihen liittyi haasteita ja sen eteen täytyy vielä tehdä lisää töitä. Eniten haasteita liittyi juuri vanhempien osallisuuden lisäämiseen. Toinen haaste on, miten ottaa oppilaita toimintaan mukaan jo toiminnan suunnitteluvaiheessa. Pilotoijien tunnistamista kehittämishaasteista huolimatta, voidaan sanoa, että suunta kohti osallistavampaa toimintaa on tiedostettu ja toimintaa on alettu muuttaa osallistavammaksi. Osallisuus on lisääntynyt, mutta siinä on vielä kehittämistä. Ainoastaan yksi pilotoija arvioi, että osallisuus ei lisääntynyt oppilaiden eikä heidän vanhempiensa osalta kehittämishankkeen myötä.

Vaikeutena on saada perheet liikkeelle

Vanhempien ja koululaisten osallistaminen jäi tässä projektissa liian vähälle. Olemme kuitenkin tiedostaneet tämän ja jatkuvasti mietimme kirjastossa uusia tapoja osallistaa nuoria.

Useimmat pilotoijat arvioivat haasteita osallisuuden suhteen myönteisessä valossa ja he aikoivat jatkossa tehdä lisää töitä asian eteen. Voidaan sanoa, että Lukuinto-hanke on antanut hyvän alkusysäyksen toiminnalle.

Menetelmien ja työtapojen kehittämisessä oppilaat eivät vielä tässä vaiheessa paljon olleet mukana. Kuitenkin he ideoivat ja vaikuttivat käytännön järjestelyihin ja toteutukseen esim. videointien yhteydessä. Jatkossa he kenties voivat olla mukana myös kehittämässä menetelmiä ja työtapoja.

Osallisuus pitää sisällään ajatuksen tasa-arvosta. Rovaniemen kirjastopolku-hankkeesta, on hyvä esimerkki osallisuuden lisäämisestä. Kirjastopolku-hankkeessa tietoisena ajatuksena on ollut tarjota oppilaille samansisältöinen kirjastopolku materiaaleineen riippumatta opettajan aktiivisuudesta, tai koulun sijainnista. Kaikki ovat päässeet helposti mukaan toimintaan.

4.5 Lukuinto-kehittämistyön vaikuttavuus pilotoijien tietoisuuteen, osaamiseen, työnkuvaan ja työyhteisöön

Kehittämistyö on lisännyt omaa tietoisuuttamme lukemisen merkityksestä ja sen moninaisuudesta. Se on lisännyt myös osaamistamme eri toimintatapojen käyttämisen kautta ja muokannut siten myös työnkuvaamme ehkä taas astetta enemmän kohti oppilaiden osallisuutta, heidän näkemistään toimijoina.

Kun pilotoijat arvioivat, miten kehittämistyö oli vaikuttanut heidän omaan tietoisuuteen, osaamiseen, työnkuvaan ja työyhteisöön, olivat kaikki vastaukset myönteisiä hengeltään. Myönteisyys ilmeni silloinkin, kun pilotoija toi esiin vaikeuden tehdä kehittämistyötä isossa työyhteisössä pienillä resursseilla. Pilotoijien vastauksissa korostui yhteisöllinen näkökulma aiheeseen, eli he eivät juuri nimenneet jotakin vain omaksi osaamiseksi, vaan arvioivat asiaa laajemmin; yhteisöllisestä näkökulmasta. Pilotoijien arvioinnin perusteella kehittämishankkeella on ollut seuraavanlaisia vaikutuksia heidän tietoisuuteen, osaamiseen, työnkuvaan ja työyhteisöön:

- **Tietoisuus monilukutaidosta ja lukutaidon merkityksestä on lisääntynyt**
- **Lukutaito ymmärretään aiempaa avarammin**
- **Oma osaaminen on lisääntynyt ja syventynyt**
- **On opittu ajattelemaan monilukutaitoa osana omaa työnkuvaa**
- **Työnkuva on laajentunut**
- **Työyhteisössä on kokeiltu ja otettu käyttöön monia uusia toimintatapoja**
- **Innostus ja tieto monilukutaidosta ovat levinneet työyhteisöön**
- **Kehittämishanke on toiminut myös työyhteisön kehittämisen apuna ja tukenut opetussuunnitelmatyötä**
- **Kehittämishanke on lisännyt yhteistyötä työyhteisössä ja parantanut sen sujuvuutta**
- **Kehittämistyötä aiotaan jatkaa**
- **Rajoja on ylitetty (konkreettisia ja ajatuksellisia)**

Tietoisuus. Pilotoijien arvion mukaan heidän tietoisuutensa monilukutaidosta ja lukutaitojen merkityksestä on lisääntynyt ja sama koskee koko työyhteisöä, jonne tietoisuus on kehittämishankkeen myötä alkanut levitä. *Toisetkin opettajat ovat tulleet tietoisiksi käsitteestä monilukutaito.* Lukutaito ymmärretään aiempaa avarammin ja siksi tunnustetaan, että tarvitaan monipuolisia menetelmiä.

Osaaminen. Pilotoijat arvioivat, että heidän oma osaamisensa on lisääntynyt ja syventynyt kehittämishankkeen myötä. Toiminta on koettu mielenkiintoiseksi ja opettavaksi. Esimerkiksi kirjastolla on saatu uusia työkaluja oppilaiden kohtaamiseen ja koulun puolella kehittämishanke on antanut hyviä eväitä esimerkiksi teknisten opetuslaitteiden, tablettien, opetteluun sekä niiden monipuoliseen käyttöön oppitunneilla. *Paljon on oppinut uutta ja omaan tekemiseen on tullut syvyyttä ja varmuutta. Nyt osaa huomioida paremmin oppilaiden erilaisia tarpeita ja ymmärtää myös asioita opettajan näkökulmasta.*

Lukuinto-ohjelma antoi hyvät eväät teknisten opetuslaitteiden, tablettien, opetteluun sekä niiden monipuoliseen käyttöön oppitunneilla

Osaamisen lisäksi innostus ja rohkeus kasvoivat koskien etenkin tieto- ja viestintäteknikan käyttöä. Opettajien silmät avautuivat uuden teknologian tuomiin mahdollisuuksiin ja näin myös kiinnostus ja asenne asiaa kohtaan on muuttunut ja siksi on helpompi toimia. *Teknologia hyväksytään osaksi monilukutaitoja*

Ikään kuin sivutuotteena, esimerkiksi pelien kautta, opettaja oppi tietämään, mistä oppilaat ovat kiinnostuneita ja millainen heidän ajatusmaailmansa on. *Opettajat ovat muuttaneet käsityksiään pelien hyödyllisyydestä ja haitoista*

Sekä kirjaston henkilökunta että opettajat ovat oppineet myös lapsilta ja nuorilta. Esimerkiksi yhdessä hankkeessa uudenlainen ja rohkea toimintasektorin rajoja ylittänyt toiminta oli tuonut uutta ymmärrystä ja osaamista kirjaston väelle. *Kirjasto on hyötynyt yhteydestä neuvolan perhetyöhön*

Työnkuva. Työnkuvaan kehittämishanke on pilotoijien arvioinnin mukaan vaikuttanut siten, että on herätty ajattelemaan ja kehittämään monilukutaitoa osana omaa työtä. Parhaimmillaan se näkyy siten, että Lukuinto-ohjelmaa ei koeta opetuksessa erilliseksi projektiksi, vaan asiat on sisällytetty normaaliin kouluarkeen ja oppiaineiden sisälle.

Lukuhöperö-materiaalin avulla lasten kirjallisuus on helppo integroida osaksi päivittäistä esiopetusta.

Lisäksi työnkuva on laajentunut ja monipuolistunut, sillä siihen on tullut myös aiempaa enemmän monilukutaitoa tukevia työmenetelmiä ja uusia tapoja toimia sekä uusia näkökulmia. Osa kokee, että toiminnasta ja työskentelystä on tullut mielekkäämpää, kun käytetään esimerkiksi toiminnallisia menetelmiä. Kirjaston puolella kehittämishanke on suunnannut työnkuvaa enemmän lapsiin ja nuoriin ja myös vinkkauksista on tullut entistä tärkeämpiä.

Oppilaiden aktivoiminen ja toiminnalliset työtavat ovat nousseet entistä isompaan rooliin lukuintotyömme myötä. Olemme käyttäneet tällaisia työtapoja muissakin oppiaineissa entistä rohkeammin.

Se (kehittämistyö) on lisännyt myös osaamistamme eri toimintatapojen käyttämisen kautta ja muokannut siten myös työnkuvaamme ehkä taas astetta enemmän kohti oppilaiden osallisuutta, heidän näkemistään toimijoina.

Lukuintotoiminta koettiin kouluilla merkityksellisenä. Lukutaidon lähestyminen monesta eri näkökulmasta oli monelle opettajalle uusi asia. Yhteiset tapahtumat, kirjailijavierailut, kirjavinkkaus ja koulutus monipuolistivat toimintaa. Merkittävää oli se, että toiminnassa olivat mukana kaikki 0–2-luokkien oppilaat.

Työyhteisö. Pilotoijien tekemän arvioinnin perusteella voidaan sanoa, että kehittämistyöllä on ollut merkitystä pilotoijien työyhteisöihin. Lukuintokoulutuksessa olleet henkilöt ovat tuoneet työyhteisöön tietoa ja uusia käytännön ideoita monilukutaitoon liittyen. Näin lukuinto-toimintaa on saatu levitettyä koko työyhteisön tasolle ja muutkin työyhteisön jäsenet ovat voineet innostua asiasta ja tulla mukaan toimintaan.

Ideoita ja erilaisia ajatuksia, joita koulutusten ja hankkeen myötä on saatu, on viety mm. henkilökunnan kokousten avulla työyhteisöön.

Työyhteisössä olemme nostaneet yleistä tietoisuutta lukemisesta ja sen tärkeydestä ja tuoneet esim. kirjojenvaihtotorin opettajanhuoneeseen.

Tiedon ja tietoisuuden lisääntyminen monilukutaidosta sekä innostus että rohkeus kokeilla uusia toimintamuotoja ovat parhaimmillaan muuttaneet työyhteisön työtapoja, sääntöjä ja jopa toiminnan rajoja. Kehittämistyö on vaikuttanut sekä kirjaston että koulun puolella myös aineiston valintoihin ja materiaalien hankintoihin.

Lukuintoyhteistyön ensimmäinen kukkanen oli se, että kirjastossa tehtiin sääntömuutos, jonka jälkeen yhteisökortilla lainattuja kirjoja oli koululaisten sekä esikoululaisten luvallista viedä myös kotiin. Tämä muutos mahdollisti mm. eskareitten kirjakassitoiminnan.

Lukuintoa (Lindgren-teemaa) toteutetaan myös kotitalouden tunneilla.

Kehittämishanke on voinut toimia myös työn ja työyhteisön kehittämisen välineenä. Esimerkiksi siten, että se nosti esiin työyhteisön heikkouksia ja vahvuuksia, jatkon kehittämistarpeita, selkiytti yhteisiä tavoitteita ja loi yhteishenkeä, jolloin yhteistyö on aiempaa sujuvampaa ja toimintaan ollaan sitoutuneita. Esimerkiksi yksi pilotoija arvioi, että kirjaston ja koulun yhteistyön

systemaattinen kehittäminen merkitsee myös sitä, että toiminnasta saatiin aiempaa tasalaatuisempaa ja tasa-arvoisempaa. Toisessa kehittämishankkeessa, jonka kehittämisisideana oli luoda mediakasvatusohjelma kaupungin koulujen ja kirjaston väliseen yhteistyöhön, pilotoija arvioi, että hankkeen pohjalta mediakasvatusinformatikon työn sisältö on selkeytynyt ja koulumaailma on tullut tutuksi ja alullaan ollut mediakasvatus sai hyvän alun.

Yhteistyötä tehdäänkin aiempaa enemmän ja monitahoisemmin. Yhteiset talkoot ja tapahtumat ovat osaltaan lisänneet yhteishenkeä. Lukuinto-projekti on kirvoittanut keskusteluja työyhteisössä ja kokemuksia on jaettu toisten kanssa aktiivisesti. Näistä on saatu lisää innostusta omaan työhön. Kehittämishanke tuki myös opetussuunnitelmatyötä. Pilotoijien tekemästä arviosta käy selkeästi ilmi se, että kehittämishankkeella on saatu aikaiseksi jatkuvan kehittämisen henkeä työyhteisöissä, sillä pilotoijat haluavat jatkaa toimintaa ja kehittää sitä edelleen. Tehty työ on ollut pitkäjänteisempää. Hyvän lukutaidon merkitys ymmärretään yhä paremmin ja siten työyhteisössä kiinnitetäänkin lisääntyvässä määrin huomiota lukemiseen. Myös uusien toimintatapojen vieminen opetussuunnitelmaan olisi oleellista toiminnan jatkumisen ja juurruttamisen kannalta.

Olen iloinen siitä, että ()ala-aste on ottanut kummivinkkauksen koulun opintosuunnitelmaan Kehittämistyö on ollut merkittävä osa omaa ja koko työyhteisön kehittämistyötä.

Kehittämistyö on paljastanut sekä heikkouksiamme että vahvuuksiamme. Huomasimme, että opettajien tietotekninen osaaminen vaihteli huomattavasti. Toisaalta heikkouksien paljastuminen aiheutti meissä voimakkaan tunteen siitä, että halusimme oppia uusia taitoja. Toki näin projektin aikana tapahtuikin, mikä puolestaan antoi meille onnistumisen tunteita. Tiimityöskentely vaikutti onnistuneelta ja lisäsi yhteisöllisyyden tunnetta. Vaikka aikataulujen sopiminen oli välillä työlästä, aikataulussa pysyimme suhteellisen hyvin. Luulemme, että tiimityöskentely tulee jatkumaan seuraavankin vuoden aikana.

Lukuinnon myötä monesta lukemiseen ja kirjoittamiseen liittyvästä asiasta tuli suunnitelmallisempaa, tavoitteellisempaa ja sitä tuli myös dokumentoitua tarkemmin

Luokkien nimeämisprojekti oli yhteinen pinnistys iltatalkoineen. Sillä oli kuitenkin ehdottomasti positiivinen vaikutus työyhteisön ilmapiiriin.

Työyhteisössä se (kehittämishanke) on entisestään lisännyt yhteistyötä ja yhteistä toimintaa koulussa ja lisännyt huomiota lukemiselle ja sen mahdollisuuksille.

Kollegiaalinen yhteistyö koulun ja kirjaston välillä on parantunut. Näemme toisemme enemmän työtovereina kuin ennen.

Henkilökuntamme tietoisuus Lukuinto-hankkeesta on kasvanut, samoin kunkin opettajan oma tietoisuus mm. monilukutaidon tuomista haasteista uuden opetussuunnitelman suhteen. Olemme juuri aloittamassa äidinkielen opetussuunnitelmatyön ja perusteiden kommentoinnin. Lukuinto-pilotoinnissa mukana oleminen on lisännyt kiinnostusta ja ryhmämme taitoja uuden

opetussuunnitelman laadinnassa kuntakohtaiseksi. Samalla on tullut kartoitettua olemassa olevia yhteistyökumppaneita myös jatkoa ajatellen.

Monilukutaidon käsite on tullut tutuksi niin uuden ops:iin tutustumisen yhteydessä kuin muissakin työyhteisön keskusteluissa.

Hankkeen aikana on käsitys lukuinnon jatkuvasta kehittämisestä vahvistunut ja työtä lukuinnon eri osa-alueiden kehittämiseen tarvittavaan jatkossakin koko ajan. Myös uusia menetelmiä ja työtapoja tarvitaan, koska oppilaiden elinympäristö ja uusia teknologia muuttuvat jatkuvasti.

Innokkuus yhteistyöhön kirjaston kanssa on lisääntynyt.

Kirjastolle on tärkeää, että kirjasto-opetuksen sisältö vastaa koulujen tavoitteita. Tämä on hankkeessa toteutunut.

Kehittämistyö on lisännyt työyhteisöiden yhteistä sitoutumista lukutaidon ja lukuinnon edistämiseksi.

Uuden tekniikan kanssa toimiminen on ollut aina haastavaa. Koululla mietitään, miten tietoteknisiä valmiuksia tulisi kehittää. Pilotointijakso antoi hyviä kokemuksia tätä ajatellen.

Pilotoijien parannusehdotuksia tietoisuuteen, osaamiseen, työnkuvaan ja työyhteisöön liittyen:

- *Pedagogisia taitoja tarvitaan informaation työssä yhä enemmän ja tällaiseen koulutukseen tulisi panostaa. Myös opettajien koulutuksessa tulisi huomioida tiedonhankinnan koulutus, koska asia koskettaa jokaista opettajaa kaikissa aineissa.*
- *Toiminta on pyörinyt lähinnä vain pilottikoulun ja -kirjaston välillä, koska yhteistyökuvioita on nyt vasta luotu. Tämä on ollut hyvä malli näin alkuvaiheessa. Myöhemmin meillä on mahdollisuudet laajentaa ja ottaa muita toimijoita mukaan.*
- *Ison työyhteisön sitouttamien laajaan hankkeeseen on osoittautunut vaikeaksi. Lukuinto-tiimimme on ollut liian pieni ja jatkossa tarvitsimme ehdottomasti enemmän väkeä suunnittelemaan yhteistä Lukuinto-toimintaa. Esimiestasolta tulisi mielestämme lähteä kannustus ja suuntaus tämän painopisteen korostamiseksi.*
- *Uutta opetussuunnitelmaa 2016 laadittaessa toivoisimme, että koulu ja lähikirjasto yhdessä koulukohtaisesti kirjaisivat ylös, mitä tarkoittaa koulun ja kirjaston yhteistyö eri luokka-asteilla. Lisäksi olisi hyvä jokaisen lukuvuoden alussa suunnitella, mitä yhteistyö käytännössä tänä vuonna on.*
- *Kaipaisimme kirjastolta vielä enemmän läsnäoloa koulun arjessa. Olisi ihanaa saada päästä koulussa nauttimaan kirjavinkkauksista, kirjaesittelyistä ja satutuokioista. Nyt tämä ei kirjaston resurssipulan vuoksi ole ollut mahdollista.*
- *Pilotointijaksomme on ollut lukuvuosi 2013–2014. Otimme kuitenkin varaslähdön pilotointiin jo keväällä 2013, jolloin suunnittelimme valmiiksi syksyn ohjelman. Tällöin vielä luulimme, että aikaa pilotointiin on vain syyslukukausi. Varaslähtö mahdollisti toimintamme alkamaan samanaikaisesti koulujen alkamisen kanssa.*

5 Kehittämiskohdat ja levittäminen - *Toimintamallimme on helppo toteuttaa sellaisenaan missä tahansa kunnassa*

Tässä kappaleessa käydään läpi, miten pilotoijat arvioivat oman kehittämishankkeensa sovellettavuutta muihin ympäristöihin, miten he levittävät lukuinto-toimintaa, millaisia materiaaleja he ovat tuottaneet ja millaisia ongelmia kehittämishankkeen aikana ilmeni. Tämän kappaleen lopussa on kooste siitä, mitä pitää edelleen kehittää. Kooste pohjautuu pilotoijien omaan arviointiin kehittämiskohdista.

5.1 Sovellettavuus

Kun pilotoijat arvioivat, miten heidän toimijaverkosto ja toimintatavat soveltuvat muihin ympäristöihin, kävi ilmi, että pilotoijien oman arvion mukaan toimintatapoja voidaan soveltaa hyvin muuallakin. Perustelut sovellettavuudesta liittyivät siihen, että

- **Toimintatapa on testattu ja toteuttamiskelpoiseksi sekä toimivaksi arvioitu**
- **Toimintatapa on yksinkertaistettu**
- **Soveltamista varten toiminnasta löytyy ideoita, materiaalia ja toimintaohjeita pilotoijan raportista, netistä tai aiheesta tehdystä opinnäytetyöstä**
- **Materiaalikustannukset ovat olleet edullisia**
- **Toimijaverkosto on ollut toimiva**
- **Toiminnasta on saatu positiivista palautetta**
- **Toiminnan rajoja on voitu ylittää ja yhdistää**

Kun pilotoijat arvioivat, millä edellytyksillä heidän toimintatapansa soveltuu muihin ympäristöihin ja mitkä seikat heidän arvionsa mukaan edesauttavat soveltamista, nousi esille osin samoja teemoja, kuin, mitä aiemmin tässä raportissa on jo mainittu. Toiminnan edellytyksiä ja edistäviä tekijöitä voidaan jaotella kolmeen aihealueeseen:

1) Työyhteisöön liittyvät tekijät ovat organisaation toiminnan rakenteita, johon liittyvät työnjako- ja vastuukysymykset sekä yhtenäiset käytännöt konkreettisesti toiminnassa. Eli kysymyksessä on työn organisoiminen toimintarakenteineen.

2) Fyysiset rakenteelliset tekijät liittyvät taloudellisiin resursseihin ja etäisyyksiin

3) Toimijaan liittyviin tekijöihin kuuluvat tunne-, asenne- ja ajattelutavat ja konkreettiset osaamiskompetenssit.

1) Työyhteisölliset tekijät

- **Esimiesten ja työkavereiden tuki**
- **Riittävän laaja työryhmä ja nimetyt vetovastuut**
- **Yhteistyö ja yhteissuunnittelu koulun ja kirjaston kesken sekä muiden jo olemassa olevien yhteistyökumppaneiden kanssa**
- **Osallistaminen**
- **Aikataulutus ja yhteistyökellon laatiminen**
- **Yhtenäiset käytännöt ja käytäntöjen päivitys**
- **Toiminnan soveltuvuus organisaation eri rakenteisiin**

Sovellettaessa toimintaa muualla tulee työyhteisöön ja toiminnan organisoimiseen liittyvät seikat huomioida. Tässäkin kohtaa korostuu aiemmin esiin nousseet esimiehen ja työkavereiden toiminnalle antama tuki sekä vastuun jakaminen ja roolien selkeys. Myös yhteistyön tekeminen ja toiminnan yhteinen suunnittelu koetaan tärkeäksi. Suunnittelussa yhteinen tavoite on helpompi asettaa, mikäli työyhteisössä on yhtenäinen näkemys asian tärkeydestä ja yhteisten käytänteiden luomisesta asian edistämiseksi. Esimerkiksi pitäisikö kirjallisuuden opiskelu olla osa äidinkielen opiskelua? Mikä on koulun yhteinen käytäntö lukudiplomien suorittamisessa? Jne. Käytäntöjen päivytyksestä ja toiminnan aikataulutuksesta on myös hyvää pitää huoli.

Verkoston toimiminen vaatii hyvän ja osallistavan, kaikkien osaamista hyödyntävän pohjasuunnittelun yhdessä.

Toiminnan soveltuvuus organisaation eri rakenteisiin tarkoittaa tässä yhteydessä ala- ja yläluokkien erilaista toiminnan rakennetta ja myös oppilaiden eri ikärakennetta. 19 kehittämishankkeessa toimittiin vain alakoulun puolella (näistä kuudessa toiminta kohdistui myös esikouluikäisiin). 12 hankkeessa toimittiin sekä ala- että yläkoulun puolella (näistä yhdessä toiminta kohdistui myös esikouluikäisiin). Neljä kehittämishanketta kohdisti toimintansa vain yläluokille. Näin ollen kehittämistyö painottui selvästi alakoulun puolelle. Väistämättä nousee esille kysymys, tavoittiko kehittämistyö riittävästi yläluokkia? Soveltuvatko nyt kehitetyt toimintatavat yläluokille?

Toimintaa voidaan parhaiten soveltaa alaluokilla, yläluokille edellytyksenä on, että menetelmät ovat motivoivampia

2) Fyysiset rakenteet

- **Taloudelliset resurssit**
- **Laiteresurssit**
- **Tilat**
- **Fyysinen välimatka toimijoiden välillä**

Taloudellisia- ja laiteresursseja pidetään yleensä tärkeänä toiminnan edellytyksenä. Resurssien riittävyys toiminnan kehittämisessä on noussut esiin aiemminkin tässä raportissa ja nyt se tulee esille toiminnan sovellettavuuden yhteydessä. Esimerkiksi yksi pilotoija mainitsee erikseen Ely-keskuksen hankerahan yhtenä toiminnan mahdollistajana. Vaikka riittäviä resursseja voidaan pitää jopa itsestään selvänä edellytyksenä toiminnalle, pitää huomioida myös se, että toimintaa voidaan kehittää ja soveltaa myös ilman lisäresursseja, pienin, mutta tehokkain keinoin. Toki eri koulut ovat erilaisessa asemassa muun muassa sen suhteen, kuinka etäällä lähin kirjasto on ja millaiset tilaresurssit ovat käytössä. Näihinkin haasteisiin pilotointihankkeissa on löytynyt ratkaisuja.

Toimijaverkosto soveltuu erittäin hyvin muihinkin ympäristöihin, missä vain koulu ja kirjasto sijaitsevat tarpeeksi lähekkäin. Hyvinkin pienillä asioilla voidaan edistää lukemisharrastusta, ilman erillistä rahoitusta, ja yksi tällainen esimerkki on projektissa toteuttamamme vanhempainillan vinkkaus.

Edellytyksinä mallin toteuttamiseen muissa kouluissa-kirjastoissa on osaaminen, laitteet, saavutettavuus (koulun ja kirjaston läheisyys) ja tilat ryhmäkäyttöön myös kirjastossa.

Yhteiset teemaviikot, kirjailijavierailut ja muut tapahtumat on helppo järjestää erityisesti jos kirjasto ja koulu ovat lähekkäin. Jos kyseessä on syrjäkylän koulu, tämä on haastavampaa, mutta ei mahdotonta. Koulu voi vaikka järjestää kirjastopäivän ja tulla yhdessä vierailemaan. Tarkoituksenamme on ollut tehdä yksinkertainen, helppo ja vähän rahaa vievä toimintamalli, jota on jatkossakin hyvä toteuttaa.

Tietoteknisten laitteiden lisääntyminen ja toimintaongelmien väheneminen lisää mahdollisuuksia ja myös motivaatiota käyttää niitä. Kun nyt pilotoinnissa oli mukana luokkia 1-4, toiminta voi laajentua koko yhtenäiseen peruskouluunne. Alustavasti on ollut puhetta esimerkiksi tulevien S2-ryhmien lukupiiriblogien perustamisesta suomen kielen oppimiseksi motivoivalla tavalla.

3) Toimijaan liittyvät tekijät

- **Sitoutuminen**
- **Innostus, aktiivisuus ja halu tehdä**
- **Yhteistyökyky**
- **Ajattelun muutos yhteistyöhyötyjen näkemiseksi**
- **Osaaminen**

Toimijaan liittyvät tekijät tarkoittavat tässä pääosin koulun- ja kirjaston työntekijöitä, mutta myös muita yhteistyökumppaneita. Toimijaan yhdistetyt toiminnan edellytykset liittyvät tietynlaisiin tunne-, asenne- ja ajattelutapoihin ja konkreettisiin osaamiskompetensseihin. Koulun, kirjaston ja muiden yhteistyökumppaneiden riittävä osaaminen ja asiantuntijuus ovat edellytys toiminnalle ja sen soveltamiselle muualla. Osaamista voi edesauttaa esimerkiksi aiemmat pitkät perinteet koulun ja kirjaston välillä, mikä antaa hyvän osaamis pohjan edelleen kehittämiseksi.

Jos toimijaverkostolla tarkoitetaan koulun ja kirjaston sekä vanhempien välistä yhteistyötä, mallimme voisi toimia hyvin. Tärkeäksi olemme kokeneet sen, että meillä on ollut apuna tietty, tuttu ja yleensä koulumaailmaa kirjastoinformaattikko, joka pystyy auttamaan sekä opettajia että oppilaita tiedonhaussa. Tämä on toimiva malli, jonka pystyy toteuttamaan, mikäli siihen on aitoa halua ja tehtäviin hakeutuvat yhteistyökykyiset henkilöt.

Toimintamuodot soveltuvat helposti toteuttavaksi missä tahansa. Tarvitaan vain aktiivisuutta, halua ja yhteistyötä jo olemassa olevien toimijoiden kanssa

Jatkon kannalta toimintatapojen soveltuvuudessa isoin kysymys liittyy siihen, miten toimintaa voitaisiin saada aiempaa enemmän yläluokille soveltuvaksi. Pilotoijien arvion perusteella toimintatapojen soveltamisessa muussa toimintaympäristössä ei sen sijaan ole ongelmia, kunhan tietyt edellä mainitut toiminnan edellytykset tulee riittävästi huomioiduksi.

5.2 Lukuinto-toiminnan levittäminen ja materiaalit

Lukuinto-toiminnan jatkaminen ja levittäminen sekä toiminnan edelleen kehittäminen vaikuttavat olevan varsin hyvässä vauhdissa. Kehittämishankkeissa syntyneet materiaalit ohjeineen ja tietoiskuineen aiheesta ovat tukena toiminnan jatkumisessa ja sanoman levittämisessä. Käytännössä kaikki pilotoivat yhteisöt ovat jatkaneet kehittämistoimintaansa varsinaisen pilotoinnin

jälkeen. Pilotoijat ovat suunnitelleet tehokkaasti Lukuinto-teemavuotta ja myös kehittämisideansa levittämistä omalla alueellaan. Osa on jo järjestänyt, tai on järjestämässä, koulutusta opettajille ja kirjastoammattilaisille. Levittämisen kanavia/foorumeita ja välineitä on ollut runsaasti: suullisesti koulupäivän aikana, opettajavierailut, koulutapaamiset, vanhempainillat, henkilöstön ja johdon palaverit koulun ja kirjaston puolella, koulukirjastotyöryhmät, opetussuunnitelmatyöryhmät, VESO-päivät, koulutustapahtumat, kehittämissankkeen esittelytilaisuudet, Lukuinto-markkinat, Educa-messut, TVT-messut, tiedotuskirjeet, sähköpostit, koulukirjastoblogi, Lukuinto-ryhmän, tai kirjastojen facebook-sivut, opetustoimen www-liittymä Wilma ja sähköinen oppimisympäristö Fronter, paikallis- ja maakuntalehdet ja video paikallisessa verkkouutiskanavassa.

Kehittämisideoita on levitetty eri kanavia käyttäen sekä omassa yhteisössä että laajemmin muille

- **Toimintaa jatketaan ja levitetään lisäkehittämisen hengessä**
- **Toimijaverkostoa laajennetaan**
- **Toimintaa jatketaan osana jokapäiväistä työtä**
- **Toiminta pyritään saamaan osaksi pysyvämpiä rakenteita esimerkiksi viemällä se opetussuunnitelmaan**
- **Toimintaa esitellään ja mainostetaan muille: ”sanoman kertominen”**
- **Toimintaa levitetään ohjeistamalla, ohjaamalla ja osallistamalla**
- **Jaetaan materiaalia**

Kirjastoagenttitoimintaa jatketaan ja kehitetään

Oma yhteisö on ollut jo kokonaan mukana (koko koulun väki ja kirjaston väki), mutta laajemmin toimintaa levitetään Ikaalisten kaikkiin kouluihin teemavuoden aikana. Koulunjohtajien kokouksessa viedään tietoa eteenpäin ja syksyllä järjestetään veso-päivä Lukuinto-teemalla. Vuosikellon suunnittelemisesta on ollut puhetta ja siitä, että koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelma otetaan mukaan kuntakohtaiseen opetussuunnitelmaan.

Jatkamme lukuintotoimintaa teemavuonna ja pyrimme vakiinnuttamaan hyviksi havaitut toimintamallit osaksi koulun arkea. Myös yhteistyötä kirjaston kanssa halutaan jatkaa ja kehittää edelleen. Haastamme myös koulun muut opettajat mukaan lukuintoilemaan. Toivomme, että teemavuoden myötä saamme myös uusia ideoita koulutuksista monilukutaitojen oppimiseen.

Olemme levittäneet ideoita omassa yhteisössä sekä henkilökunnan kokouksissa että veso-koulutuksissa. Lisäksi opettajainhuoneessa oleviin Lukuinto-kansioihin kokoamme jatkuvasti lisää ideoita. Koulumme verkkosivuilla sekä Wilma-tiedotteissa Lukuinto-hanke sekä tapahtumat näkyvät koko ajan.

Olemme pitäneet paikalliskirjastossa toiminnan ja projektin esittelyä. Paikalle on kutsuttu alakoulujen kirjastotoiminnasta vastaavia opettajia. Koulutapaamisissa olemme esitelleet Lukuinto-

projektia ja kertoneet toiminnasta. Olemme välittäneet ideoita eteenpäin käytettäväksi lasten kanssa.

Huoltajille on pidetty vanhempainillassa tietoisu projektista ja jaettu kirjastotietoa

Kokonaisteoksia varten tehtiin tulevia vuosia varten ohje- ja tehtäväkansiot, joiden avulla opettajat voivat käsitellä teokset yhdessä oppilaiden kanssa. Ohjeet ja tehtävät on tarkoitettu viimeistellä yhtenäiseen ulkoasuun ja julkaista koulun kotisivuilla myös muiden koulujen käyttöön.

Lukuinto-kansiot opettajien käyttöön ovat tekeillä ja ne ovat esillä opettajienhuoneessa (mediasta, kirjoittamisesta, lukemisesta omansa), jotta hyväksi havaitut vinkit tulevat kaikkien käyttöön

Olemme pitäneet veso-koulutuksena Lukuinto-koulutusillan oman koulun opettajille, koulutukseen kutsuttiin muutkin kunnan opettajat. Työryhmämme esittää kouluissamme/kunnassamme yhteistä käytäntöä kirjallisuuden opiskeluun.

Aineistoja jaettiin omissa palaverissamme, opekokouksissa ja kirjaston palaverissa omille työyhteisöille. Aineistot ovat tulossa koulun/kirjaston kotisivuille, eivät ole siellä vielä.

Materiaalit, joita jaetaan, koostuvat pilotoinnin yhteydessä kehitellyistä ja kokeilluista toiminnan kuvauksista, vanhemmille jaettavista materiaaleista (esimerkiksi lukemiseen liittyvästä esitteestä), lasten ja nuorten tuotoksista, uudesta opetus- ja koulutusmateriaalista. (esimerkiksi oppilaiden tekemät kirjatrailerit olivat suosittuja tuotoksia ja yhdessä hankkeessa oli tuotettu muun muassa lukemaan innostamisvideo.) Materiaaleja löytyy Lukuinto-sivuilta, jonne niitä koko ajan edelleen työstetään käyttökelpoiseen muotoon. Lisäksi materiaaleja löytyy pilotoijien antamista linkeistä. Näin Lukuinto-yhteisö laajenee ja sanoma leviää. Uutta materiaalia syntyy myös teemavuoden aikana. Osalla pilotoijista materiaalia ei ollut vielä saatavilla, mutta jatkossa materiaalit tulevat muidenkin nähtäville. Osalla materiaali oli toistaiseksi vasta oman yhteisön käytössä.

Hyvänä esimerkkinä Lukuinto- kehittämistyön tuotoksesta/tuloksesta materiaaleihin liittyen voidaan pitää oululaista kirjastoreittisivustoa, jota rakennettiin ja edelleen kehitettiin kehittämisprojektin aikana. Sivustolle laadittiin materiaalipankki, joka sisältää muun muassa uutta opetusmateriaalia, ohjeita ja vinkkejä. Koulun ja kirjaston tehostuneen yhteistyön ansiosta kirjasto sai tietoa, millaista informaatiota sivuille tulisi laittaa.

Kun arvioidaan toiminnan levittämistä jatkossa, yhdeksi tärkeäksi kehittämiskohteeksi tulee toiminnan levittäminen yläkoulun puolelle. Eli sama teema toistuu, kuin toimintatavan sovellettavuutta arvioitaessa. Pilotoijien maininnat toiminnan jatkamisesta ja edelleen kehittämisestä yläkoulun puolella, tai toiminnan vieminen sinne jatkossa, ovat kohderyhmää ajatellen tärkeä kehittämisen alue, minne toiminnan tulisi levitä. Muutama pilotoija on jo tehnyt

hyvää työtä yläkoulun puolella, joten heidän kokemuksiaan kannattaa hyödyntää. *Koulussamme tilanne on niin hyvä, että kaikki luokka-asteet 1.–9. ovat olleet osana hankettamme.*

Esimerkiksi Vantaan Martinlaakson koulun ja kirjasto- ja tietopalveluiden kehittämishankkeessa toimittiin yläkoulun puolella ja toimintaa aiotaan edelleen kehittää. *Virtuaalista lukupiiriä kokeillaan yhteistyössä Vantaan kaikkien yläkoulujen kanssa yhdistettynä lukudiplomityöhön.* Virtuaalisen lukupiirin lisäksi Vantaan kehittämishankkeessa kehitettiin toimintatapaa, joka fokuoitiin vähän lukeviin poikiin: Miten innostaa poikia lukemaan? *Motivaation* synnyttäminen yläluokkalaisten parissa ja etenkin vähän lukevien poikien kohdalla on kriittinen tekijä toiminnan tavoitteiden saavuttamisen kannalta. Voisiko Vantaan toimintatapaa kokeilla muissakin yläkouluissa?

Lukuinto-yhteisön laajenemisen kannalta on siis oleellista, että toimintaa levitetään yläkoulun puolelle ja saadaan aineenopettajia mukaan Lukuinto-yhteisöön nykyistä enemmän. Toinen selkeä kehittämiskohde toiminnan levittämisen ja soveltamisen kannalta ovat maahanmuuttajataustaiset oppilaat. Kaksi pilotoijakoulua ilmoitti aikovansa jatkossa huomioida S2-oppilaat.

Huhtikuun aikana koko koulun opettajainkokouksessa (siis myös muille kuin hankkeessa mukana oleville) oli tietoisuus Lukuinnosta. Kaikille on myös jaettu omat tunnukset Lukuinto-sivustoille. Syksyn tullen aloitamme näillä näkymin työn S2-oppilaiden parissa ja siinä yhteydessä tulevat toivottavasti mukaan myös eri aineiden opettajat.

Koulukeskuksen yläkoulun on suunniteltu olevan mukana syksyn 2014 sanataidepajassa. Kirjasto käy vinkkaamassa jo muillakin kouluilla, mutta myös vanhempainilloissa käymistä voisi laajentaa.

Emme tule tätä verkostoa purkamaan, vaan jatkamme siinä työskentelyä myös pilotoinnin jälkeen. Uskomme esimerkin ja puskaradion voimaan pienellä paikkakunnalla. Olemme saaneet paljon myönteistä huomiota, minkä kautta muillekin kouluille tieto leviää. Jo hankkeen aikana pidetyn yhteispalaverin myötä yläkoulu pyysi mukaan kanssamme toimineen yrittäjän tekemään elokuvaa tai animaatiota yläkoululaisten kanssa. Elokuvaviikon sisällön suunnittelussa teimme yhteistyötä kyläkoulujen, yläkoulun ja lukion kanssa.

Tietoteknisten laitteiden lisääntyminen ja toimintaongelmien väheneminen lisää mahdollisuuksia ja myös motivaatiota käyttää niitä. Kun nyt pilotoinnissa oli mukana luokkia 1–4, toiminta voi laajentua koko yhtenäiseen peruskouluun. Alustavasti on ollut puhetta esimerkiksi tulevien S2-ryhmien lukupiiriblogien perustamisesta suomen kielen oppimiseksi motivoivalla tavalla.

Lukuinto-hankkeen työ jää elämään mediakasvatusinformaatikon työssä, mutta tarvitaan lisää koulutusta kouluissa ja kirjastossa, jotta hankkeen toimintamallit leviävät.

Toiminnan levittäminen, Lukuinto-yhteisön kasvattaminen yhä runsaslukuisammaksi, on hyvässä vauhdissa. Jotta toiminta saadaan levittämisen jälkeen juurrutettua, on sille luotava pysyvät rakenteet. Avainasemassa on tällöin se, että toiminta huomioidaan opetussuunnitelmassa.

5.3 Ongelmat

Pilotoijien antaman arvion perusteella voidaan sanoa, että kehittämishankkeisiin ei kaiken kaikkiaan liittynyt kovin paljon ongelmia. Ongelmat, joita pilotoijat mainitsivat, eivät myöskään olleet ratkaisevan suuria, paria poikkeusta lukuun ottamatta. Ongelmat liittyivät pilotoijien mukaan:

- **Resursseihin**
- **Työyhteisöön, organisointiin, tai rakenteisiin**
- **Teknologiaan**
- **Osaamiseen**

Resursseihin liittyvät ongelmat käsittivät mainintoja ajasta, rahasta, tilasta ja laitteista. Aikapulaa, kiirettä, kuvaavat kommentit liittyvät siihen, että ei ollut riittävästi aikaa suunnitella toimintaa ja erityisesti yhteisen suunnitteluajan löytäminen koettiin haasteelliseksi. Aikapula mainittiin myös oppilaiden kohdalla, kun ongelmaksi oli tullut oppilaiden aikapula hoitaa heille uskottu tehtävä. Aikaa ja tilaa tarvitaan myös uusien asioiden opetteluun. Yksi pilotoija koki pilotointijakson liian lyhyeksi. Yhtä lailla liian lyhyeksi mainittiin tablettien laina-aika (yksi viikko) ja tablettien määrän ei välttämättä katsottu olevan riittävä. Myös koulun oman tietokonealuokan varauksessa ja koneiden saamisessa on ollut ongelmia. Rahallisiin resursseihin, koneiden määrän lisäksi, liittyy huoli siitä, että myös taiteilijavieraita varten tarvitaan rahallinen satsaus. Kaupungin tiukentunut rahatilanne oli yhdessä hankkeessa aiheuttanut sen, että kirjastoreitin 1. luokan tutustumiskäynnit lähikirjastoon oli jouduttu perumaan. Työyhteisössä rahallisten resurssien niukkuus on vaikuttanut myös siihen, että kauempana toteutettuihin Lukuinnon koulutuksiin ei ole voitu osallistua.

Työyhteisöön, organisointiin tai rakenteisiin liittyvät ongelmat sisälsivät mainintoja sitoutumisesta, innostuksen lopahtamisesta, toiminnan rakenteista, tiedottamisesta, koulutuksiin pääsystä, vastuun jakautumisesta, opettajalähtöisyydestä ja toimintaan pakottamisesta.

Ison työyhteisön sitoutuminen laajaan hankkeeseen oli osoittautunut vaikeaksi. Opettajien sitoutuminen yhteistyöhön vaikuttaa siihen, onko toiminta, esimerkiksi lukudiplomin suorittaminen, otettu osaksi koulutyötä. Sitoutumiseen vaikuttaa pilotoijan arvion mukaan myös opettajan asenne. Yhdessä kehittämishankkeessa innostus oli lopahtanut, kun oli huomattu, että toiminta ei sovellu yläkoulussa kokovuotiseen käyttöön. Suuren koulun paikoitellen hidas rytmi, oli hankaloittanut tulevien tapahtumien riittävää ja ajantasaista informointia. Myös yksittäisessä toiminnassa (kirjastoagenttitoiminta) suurimmat ongelmat olivat olleet tiedottamisessa, kun viestit hukkuivat sähköpostitulvaan. Koulutuksiin osallistumisessa oli osalla jonkin verran ongelmia, sillä niihin ei välttämättä kaikkiin päästy osallistumaan, tai kaikki yhdessä sinne eivät päässeet. Vastuun jakautuminen vain muutamalle henkilölle on tunnistettu ongelmaksi, sillä jos joku vastuuhenkilöistä joutuu jäämään pois työstä sairastumisen tms. takia, saattaa suunnitellut toiminnot jäädä toteutumatta. Yhdessä hankkeessa toimintaa häiritsi liiallinen opettajalähtöisyys ja oppilaiden pakottaminen toimintaan.

Eniten pilotoijien mainitsemat ongelmat liittyivät teknologiaan, mutta se saattaa johtua siitä, että heiltä kysyttiin suoraan teknologiaan liittyvistä ongelmista. Teknologiaan liittyviä ongelmia oli:

Verkkoyhteydessä

Koulussa on huono verkko

Langattoman verkon kapasiteetin riittämättömyys koululla oli ongelma teknologian käytössä

Internet-yhteys katkeili (vika ei yleensä iPadeissa)

Koulun langaton verkko ei ollut vielä käytössä ja se rajoitti suuresti koneiden hyödyntämistä suuressa osassa koulua

Lukuinto-ohjelman kautta lainatut mini iPadit toivat iloa opiskeluun, mutta niiden laajempi hyödyntäminen jäi vähäiseksi, koska laitteita ei ollut mahdollista käyttää koulun internet-verkossa.

Koneiden kapasiteetissa ja laitteiden yhdenmukaisuudessa

Videokuvausten tallentaminen tietokoneelle oli ongelmallista koneiden heikon kapasiteetin vuoksi ja ohjelmistopuutteiden vuoksi

Lisäksi laitteille jo asennetut ohjelmat ja niiden eri versiot sekä kirjava määrä per laite aiheuttivat alkuun päänvaivaa jotta saatiin laitteet yhdenmukaisiksi jokaiselle oppilaalle

Laitteilla oli lukuisa määrä keskeneräisiä latauksia, jotka alkuun kuormittivat ja hidastivat niiden käyttöä ja kirjaston henkilökuntaa tablettien päivittäminen

Sovelluksissa ja yhteensopivuudessa

Joitakin ohjelmien välisiä yhteensopivuusongelmia ilmeni

Tallennus; iPadit tehty yhdelle tilille, jolloin laitteessa sähköpostia ei voinut käyttää

Ohjelmien asennus; yksi asennus näkyi 50 laitteessa (yksi tili)

Sovellusviidakko

i-bookista kopioiminen takaisin book-creatoriin; muokkaus ei onnistu

Dropboxiin siirtäminen (elokuvat, Poppletit kuvana, siirsi kaiken kuvarullasta)

Joissakin esitystilanteissa on tullut myös esille sellaisia teknisiä ongelmia, että eri laitteet, ohjelmat, tallennusmuodot tms. ovat olleet toistensa kanssa yhteen sopimattomia. (teknologiaan liittyvät ongelmat)

Tekniikan toimivuudessa ja saatavuudessa yleensä

Videovinkkauksessa ensimmäinen puolisko vierailusta takkusi tekniikan puolesta melko lailla. Lukukeskuksen yhteyshenkilö oli vierailulla mukana koko ajan virtuaalisesti ja neuvoi mitä missäkin ongelmatilanteessa kannattaa yrittää.

Aika ajoin oli ongelmia tekniikan toimimisen kanssa

Verkkosivujen käytössä oli teknisiä ongelmia; aineistoa ei saatu julkaistua toivotulla tavalla. Pyrimme saamaan ongelman korjattua, jotta sivustojen materiaali saadaan ajan tasalle.

Tekniikan saaminen viivästyi

Luekirja.fi palvelun tunnukset eivät toimineet

Celian palvelut ovat erittäin hankalia ja monimutkaisia käyttää

- *Ongelmia iPad-työskentelyn kannalta:*
 - *vanhan koulurakennuksen heikko nettiyhteys*
 - *netissä olevan informaation valtava määrä*
 - *netissä olevan informaation virheellisyys*
 - *tabletilla tehtyjen töiden pysyvämpi tallentaminen*
 - *osa oppilaista pelasi liikaa vapaa-ajalla (kotikäytössä)*

Osaamisessa

Myös aiempi kokemus iPadien opetuskäytöstä puuttui, joten sopivien ohjelmien löytäminen on haasteellista

Verkko-oppimisympäristö Fronter työkaluna vieras

Tvt-ops:n toteuttaminen oli riippuvainen luokanopettajan omasta innostuksesta ja perehtyneisyydestä tieto- ja viestintätekniikkaan.

Lasten ja nuorten parissa kaikki toiminta on ollut hedelmällistä ja oppilaat ovat olleet innostuneita. Omat vaikeutensa on uuden opettelussa. Rohkeutta ei ole koskaan liikaa eikä kannata jarrutella mahdollisten hankaluuksien (lähinnä nyt tietotekniikan toimimattomuus) takia

Teknologian käyttö on hyvä silloin kun se toimii eikä ole liian monimutkaista. Oppilaat ovat yleensä innostuneita käyttämään teknologiaa. Opettajien kouluttautumisessa on vielä kehitettävää.

Pilotoijat ovat maininneet ongelmia todella vähän kehittämishankkeen vaativuuteen ja laajuuteen nähden. Ongelmia, jos niitä on ilmennyt, käsitellään mieluummin kehittämisehdotusten kautta.

Valtava innostus ja positiivinen suhtautuminen välittyvät pilotoijien raporteista vahvasti.

5.4 Kehitettävää

- **Toimintoja on kehitettävä edelleen**
- **Johdon ja esimiestason on oltava tietoinen kehittämistoiminnasta ja luotava edellytykset toiminnalle**
- **Koulun sisäistä informaatiota lisättävä monilukutaitoihin liittyen**

- **Toiminnan suunnitelmallisuuden ja suunnittelukertojen lisääminen**
- **Isompi tiimi Lukuinthankkeen ympärille**
- **Pitää olla nimetty henkilö koordinoimaan toimintaa**
- **Vastuupettajan työmäärän kompensoiminen**

- **Enemmän aikaa yhteistyölle**
- **Lisää yhteistyötä ja vuorovaikutusta koulun ja kirjaston välille**
- **Kirjaston läsnäoloa enemmän koulun arkeen**
- **Yhteistyötä olisi hyvä lisätä ala- ja yläkoulujen välillä.**
- **Yhteistyökumppaneiden lisääminen**

- **Enemmän aikaa suunnitella, perehtyä ja oppia ja kehittää uusia asioita**
- **Lisäkoulutusta monilukutaitoihin**
- **Opettajien koulutuksessa tulisi huomioida tiedonhankinnan koulutus**
- **Koulutusta informaation pedagogisiin taitoihin**
- **Lisäkoulutusta teknologian käyttöön**
-
- **Lasten ja nuorten osallisuutta vahvistettava**
- **Vanhempien osallisuutta vahvistettava, mutta samalla on mietittävä toiminnan fokus; ettei esimerkiksi tapahtumia ole liikaa**
- **Lisää menetelmiä, joilla perheet saadaan liikkeelle**
- **Toiminnan räätälöiminen joka ikätasolle**
- **Yläluokille on kehitettävä motivoivampia työskentelymuotoja**
- **Toimintojen kehittäminen maahanmuuttajataustaisille oppilaille**

- **Oppilaille olisi laadittava selkeämmät ohjeet tablet-laitteiden käytöstä**
- **Alkuvaiheessa mahdollisimman yksinkertaiset ohjelmat**
- **Turvattava teknologian saatavuus jatkossa**
- **Varmistettava teknologian parempi toimivuus**

Pilotoijien vinkkejä konkreettisen toiminnan kehittämiseksi

- *Uutta opetussuunnitelmaa 2016 laadittaessa toivoisimme, että koulu ja lähikirjasto yhdessä koulukohtaisesti kirjaisivat ylös, mitä tarkoittaa koulun ja kirjaston yhteistyö eri luokka-asteilla. Lisäksi olisi hyvä jokaisen lukuvuoden alussa suunnitella, mitä yhteistyö käytännössä tänä vuonna on.*
- *Kirjastoagenttitoiminnassa toimintaa olisi räätälöitävä joka ikätasolle. Vara-agentteja ei kannata nimetä, vaan kaikki valitut agentit ovat ”oikeita”. Vaikuttaa siltä, että 3-5-luokkalaiset ovat parhaassa iässä agenteiksi.*
- *Lukupiirin kehittäminen niin, että se kiinnostaa myös vanhempia oppilaita. Tähän ei välttämättä osallisteta vanhempia, vaan se voisi olla kerhotoimintaa / oppilaita*

- osallistavaa toimintaa (aikuinen lähinnä valvojan ja ohjaajan ominaisuudessa), oppilaiden blogi-kirjoittamista, yhteydenpitoa kirjailijaan jne?
- *Tämä Lukuinto-projekti ei sinänsä ole lisännyt vanhempien osallistumista. Vanhemmilta saadun Lukuinto-palautteen mukaan vanhemmat toivoisivat jatkossa jopa vähemmän erilaisia tilaisuuksia ja tapahtumia. Tämä tieto yllätti meidät ja antaa meille haasteita tulevien yhteistyötapahtumien suunnittelulle. Ne tapahtumat, jotka olivat omasta mielestämme onnistuneita, vanhemmat voisivat jopa jättää pois. Onko tapahtumia liikaa? Vanhemmat liian kiireisiä?*
 - *Vaikeutena on saada perheet liikkeelle. ... Tähän kaivattaisiin vielä lisää helposti lähestyttäviä menetelmiä. Esimerkiksi ruudun kautta voisi olla yhteydessä kirjastoon ja saada kirjallisuusohjelmaa.*
 - *Loppukevään yhteisissä palaverissa totesimme, että jatkossa Lukuinto-tehtävien suoritustapoja voitaisiin monipuolistaa. Tehtävien ei välttämättä tarvitsisi olla pelkästään kirjallisia tai kuvallisia, vaan ne voisi toteuttaa vaikkapa näyttelemällä tai sanataideprojektien avulla. Myös teknologiaa voisi hyödyntää entistä enemmän. Esimerkiksi vihkon sijaan diplomitehtävät voisi suorittaa teknologiaa hyödyntäen verkossa, jolloin suoritus kirjautuisi tehdyksi jonkin kaltaisen verkossa sijaitsevan kirjaston ja koulun yhteisen oppimisympäristön kautta.*
 - *Oppilaiden näkökulmasta katsottuna kirjapaketeissa olisi voinut olla enemmän helppolukuisia kirjoja. Toisaalta yhdessä totesimme, että luettavat kirjat eivät voi myöskään liian helppoja, jotta tarvittava haasteellisuus säilyy.*
 - *Luokkien blogit voidaan näin halutessa yhdistää/laajentaa rinnakkaisluokkien blogeihin, koko koulun yhteiseen tai vaikka muiden koulujen samaa ikätasoa olevien oppilaiden blogeihin ja kirjoittaminen voi enenevästi tapahtua myös kotona. Blogeja voidaan jatkossa käyttää myös eri oppiaineiden aineksen käsittelemiseen (esim. kevään tulon merkkien seuraaminen). Kaikkea koulussa tapahtuvaa Lukupiiritoimintaa voidaan lisätä/vakinaistaa ja sitä varten voidaan luoda uutta materiaalia oppilaidenkin ehdotusten pohjalta. Ne luokat, joilla ei vielä ole blogia ikärajoitteen tai muun syyn takia, voivat sen tehdä.*
 - *Tietoteknisten laitteiden lisääntyminen ja toimintaongelmien väheneminen lisää mahdollisuuksia ja myös motivaatiota käyttää niitä. Kun nyt pilotoinnissa oli mukana luokkia 1-4, toiminta voi laajentua koko yhtenäiseen peruskouluunne. Alustavasti on ollut puhetta esimerkiksi tulevien S2-ryhmien lukupiiriblogien perustamisesta suomen kielen oppimiseksi motivoivalla tavalla.*
 - *Tiedonhankinnan opetustuokiot olisi hyvä yhdistää muuhun opetukseen niin, että tiedonhaku keskittyisi juuri oppilaille mieluisiin tai koulussa tarvittaviin aiheisiin (esim. tekeillä oleviin esitelmiin)*
 - *Mediakasvatuksellista osallistumista ja opettamista olisi mukava lisätä huomattavasti enemmän*
 - *Toivottavaa olisi, että kirjasto- tai koulupuolella pystyttäisiin palkkaamaan informaattikkoja, jotka pystyisivät keskittymään oppilaiden kanssa tehtävään tiedonhankinnan opetukseen kouluissa ja kiinteässä yhteistyössä opettajien kanssa. Mielestäni tämä on tulevaisuudessa lähes välttämätöntä. Tiedonhankinta, tiedon kriittinen arviointi ja lähteiden tuntemus koskettavat kaikkia kouluissa opetettavia aineita. Informaattikko olisi tärkeä tuki opettajan työssä.*

- *E-kirjoja (lasten) tableteille toivoimme enemmän*
- *SIM-kortilliset tabletit olisivat mahdollistaneet ()enemmän oppilaita kokeilemaan laitteita esimerkiksi geokätköilyn merkeissä*

6 Pilotointivuoden arviointi- saatu tuki ja koulutus – Lukuintokoulutukset ovat tuoneet tietoa ja antaneet mahdollisuuden verkostoitua, ottaa oppia muiden hyvistä ideoista

Lukuinto-pilotoijia on tuettu heidän kehittämistyössään järjestämällä koulutuspäiviä ja välittämällä asiantuntija-apua, antamalla materiaali- ja välinetukea (pelit, laitteet), sekä tekemällä vierailuja pilottien omaan ympäristöön. Näitä asioita pilotoijia on pyydetty arvioimaan ja esittämään ajatuksia ja toiveita teemavuoden suhteen. Pilotoijien arviot kerättiin kvalitatiivisesti avoimilla kysymyksillä. Pilotoijat antavat pääosin myönteistä palautetta kaikista arvioiduista kohdista. Kriittiseksi kohdaksi nousee selvästi se, että Lukuinto-työryhmän resurssit eivät ole olleet aivan riittävät ohjata niin suurta määrää pilotoijia kuin tässä hankkeessa on mukana ollut. Silti pilotointivuoden arviointi on muilta osin voittopuolisesti positiivista.

6.1 Koulutus

Kaksipäiväiset koulutustapahtumat (7 kpl) ovat sisältäneet asiantuntija-alustuksia, asiantuntijoiden vetämiä työpajoja ja pilotoijien keskinäistä teemaryhmätyöskentelyä (samaa monilukutaidon osaluetta kehittävät yhdessä). Jokaisen koulutuksen jälkeen pilotoijilta on kerätty arviointikyselyllä välitön palaute koulutuksesta. Palautteiden pohjalta painotuksia on korjattu, mutta perusrakenne on osoittautunut toimivaksi. Räättälöityä koulutusta on suunniteltu ja toteutettu pilotoijien jokaisessa koulutuksessa antaman tilannekatsauksen pohjalta. Tarkemmin koulutuksista sisältöineen ja koulutusformaatin kehittämisestä raportoidaan Lukuinto-hankkeen loppuraportin yhteydessä. Tämä arvio perustuu pilotoijien loppuraportissa tekemään yleisarvioon *kaikista* koulutuksista sen jälkeen, kun itse koulutustapahtumista on jo kulunut aikaa.

Pilotoijat arvioivat koulutuksessa olleiden asiantuntijoiden esitykset laadukkaiksi, monipuolisiksi ja antoisiksi ja ne tukevat ja antoivat ideoita sekä uusia näkökulmia pilotoijien kehittämistyöhön. Teoreettisen tiedon lisäksi koulutuksesta saatiin konkreettisia välineitä käytännön kehittämistyöhön. Koulutuksen merkittäväksi anniksi koettiin kokemusten ja ideoiden jakaminen toisten pilotoijien kanssa sekä verkostoituminen. Lisäksi koulutuksesta on saatu myös intoa kehittämistyöhön. **Käsitys monilukutaidosta on avautunut, selkiytynyt ja syventynyt koulutuksen myötä.**

Kriittisiä kommentteja annettiin kustannuksista, jotka olivat tulleet yllätyksenä, asiantuntijoiden puheenvuorojen pintapuolisuudesta ja sisältöjen päällekkäisyydestä, koulutuksen tiukasta aikataulusta ja siitä, että koulutusmateriaalien saantia oli jouduttu odottamaan. **Koulutus ei aina vastannut kirjaston ja koulun yhteistyön tarpeisiin.**

Koulutukseen liittyviä kehittämiskohtia

- **Lukuinto-pilotin organisaattorien pääsy koulutuksiin, sekä kirjastosta että koulusta, on tärkeää yhteistyön ja ideoinnin kannalta**
- **Konkreettista tukea, käytännönläheisiä työtapoja ja oman kehittämistyön arviointia kaivattiin**
- **Enemmän ohjeita ja rajauksia pilottihankkeen toteuttamiseen**
- **Koulutuksen anti soveltui paremmin alakouluun kuin yläkouluun**
- **Resursseja osallistua koulutuksiin**

6.2 Lukuinto- ja asiantuntija-apu

Lukuinto-apua on annettu runsaasti puhelimitse ja sähköpostitse. Pilottoijan ilmaisemaan tarpeeseen on vastattu Lukuinto-avun muodossa hankkimalla tarvittaessa asiantuntijoita kouluttamaan paikallisesti pilotin opettajia, oppilaita ja vanhempia.

Lukuinto-apuna pilotoijat arvioivat saaneensa laitetukea (iPadien lainaaminen ja käyttötuki), sähköpostitse ja puhelimitse saatua käytännön tukea, materiaaleja ja kouluille saatuja vierailijoita. Pilottoijat arvioivat, että **Lukuinnon työntekijät ovat olleet avuliaita ja apua on saatu tarvittaessa.** Osa piloteista ei ole pyytänyt apua.

Lukuinto-apuun liittyvä kehittämiskohtia

- **Kaivattiin lisä- ja ennakkotietoa pilotointiin kuuluvista tehtävistä, raportointiohjeista ja tulevista koulutuksista**
- **Materiaalitukia ja materiaalin saatavuus pitäisi olla parempi**
- **Lukuintokoordinaattorien ohjauksellista tukea pitäisi olla enemmän**
- **Tarvitaan koulutusta välineiden käyttöön**
- **iPadien laina-aika olisi pitänyt olla pidempi**
- **Laitteiden toimitus kangerteli**
- **Pilotoijan oman organisaation vaikeus paneutua hankkeeseen**

Asiantuntija-apua pilotoijat arvioivat saaneensa koulutusapuna omaan pilottihankkeeseen, eri kulttuurikeskusten ja toimijoiden apuna, Lukuintotyöryhmän apuna ja yhteistyökumppaneiden apuna sekä koulutuksissa saatuna apuna. Pilotoijien arvion mukaan asiantuntija-apua on tarvittaessa pyydetty ja apua on saatu.

Asiantuntija-apuun liittyviä kehittämiskohtia

- **Osa ei ole tarvinnut eikä pyytänyt, tai osannut pyytää asiantuntija-apua**
- **Osaan asiantuntija-avusta tarvitaan rahallisia resursseja**
- **Asiantuntijoilta on kaivattu palautetta omaan kehittämishankkeeseen**
- **Jatkoajatuksena opiskelijoiden hyödyntäminen asiantuntijoina**

6.3 Vierailut

Lukuinto-työryhmän vierailut pilotointiyhteisöihin räätälöitiin kunkin pilotoijan ja pilotointipaikkakunnan olosuhteisiin sopiviksi ja pilotoijan tarpeita vastaaviksi. Vierailujen koettiin lisäävän kehittämistyön arvostusta, näkyvyyttä, merkitystä ja vaikuttavuutta. Vierailut edistivät laitehankintoja, mahdollistivat ajatusten vaihdon ja niistä sai lisää tietoa sekä käytännön apua.

Vierailut lisäsivät myös intoa ja kannustivat jatkamaan kehittämistyötä.

Vierailuihin liittyviä kehittämiskohtia

- **Lukuintotyöryhmän vierailun parempi organisointi koulussa, jotta johto voisi sitoutua myös siihen**
- **Lukuintotyöryhmän vierailun ajankohtaa mietittävä**
- **Lukuintotyöryhmän vierailijan roolia ja vierailun sisältöä selkiytettävä**
- **Pilotoijat kaipasivat Lukuintotyöryhmän vierailijalta palautetta omasta toiminnastaan**
- **Kaivattiin enemmän säännöllisiä vierailuja Lukuintotyöryhmältä pilotoijien luo**
- **Vierailijan olisi hyvä ennakolta perehtyä siihen, millaista apua/tukea pilotoija tarvitsee**
- **Vierailu koettu tutustumiskäynniksi; ei konkreettista tukea**

6.4 Verkkosivut

Lukuinnon www-sivut ovat tärkeä koulutussisältöjen ja – materiaalien sekä kokemusten jakamisen ympäristö. Toivomus Facebook-sivujen avaamisesta tuli pilotoijilta itseltään ja heti avaamisen jälkeen pilotoijat tekivät siitä oman toiminnan esittelyn ja ideoiden jakamisen kanavan. Pilotoijat toimivat täten koulutustapahtumien välillä toistensa mentoreina, eli on syntynyt Lukuinto-yhteisö.

Verkkosivut on koettu hyviksi, toimiviksi, monipuolisiksi, hyödyllisiksi ja ajan tasalla oleviksi

Verkkosivuihin liittyviä kehittämiskohtia

- **Verkkosivuille kaivattiin enemmän avointa sisältöä, valmiita paketteja ja ohjeita työskentelyyn**
- **Kaivattiin pilotoijien töiden esittelyä ja työskentelytilaa**
- **Enemmän ajankohtaissuutta ja tietoa siitä, mitä tuleman pitää**
- **Selkeämpää rakennetta**
- **Sivujen käyttö olisi joutuisampaa ja avoimempaa, jos sinne ei tarvitsisi erikseen kirjautua**

6.4 Teemavuosi

Lukuinto-teemavuosi toteutetaan lukuvuonna 2014–2015. Teemavuosi aloitetaan syyskuussa Oulussa järjestettävässä aloitustapahtumassa. Teemavuoden päätöstapahtuma pidetään Helsingissä huhtikuussa 2015. Teemavuoden aikana Lukuinto toimintaa levitetään valtakunnallisesti: järjestetään Lukuinto-koulutuksia eri puolilla Suomea, Lukuinto-koulut ja –kirjastot järjestävät monipuolista toimintaa lapsille ja nuorille sekä heidän perheilleen, Lukuinto osallistuu erilaisiin tapahtumiin. Teemavuonna Lukuintoa tehdään tunnetuksi nostamalla valtakunnallista näkyvyyttä ja tiedottamista.

Pilotoijien omat suunnitelmat Teemavuotta ajatellen vaikuttavat monipuolisilta, eli toimintaa ja kehittämistyötä jatketaan aktiivisesti. Myös toiminnan levittämiseen ja juurruttamiseen aiotaan tehdä työtä. Pilotoijat kirjasiivat seuraavia suunnitelmia Teemavuodelle:

- **Lukuintoimintaa ja jatketaan ja jatko kehitetään**
- **Tutustutaan muiden pilottien toimintaan ja sovelletaan ideoita omaan yhteisöön**
- **Toteutetaan kampanjoita ja teemaviikkoja**
- **Lanseerataan toimintaa muille kouluille; koulutetaan ja tiedotetaan**
- **Juurrutetaan toimintaa**
- **Kasvatetaan medialukutaitojen osuutta koulussa**
- **Suunnitellaan opetuskokonaisuutta kirjallisuudesta ja tieto- ja viestintäteknikasta**
- **Hankitaan uutta teknologiaa ja otetaan se opetuksessa käyttöön**
- **Luodaan uusia yhteistyöverkostoja**
- **Haetaan rahoitusta Lukuintoimintaan**
- **Muutetaan toimintarakenteita Lukuintoa tukeviksi**
- **Osalla piloteista oli ideointi teemavuodelle kesken**

Lisäksi pilotoijat esittivät loppuraporteissaan myös toiveita tulevalle Teemavuodelle:

- **Lukuinnon liittäminen uuteen OPS:iin – huomioiminen koulutuksissa**
- **Pilottimallien jakaminen koulutuksissa ja nettisivuilla**
- **Toivotaan materiaalipaketteja**
- **Koulutusta opetus- ja kirjastoväelle digitaalisiin työkaluihin**
- **Ilmaista koulutusta opettajille ja vanhemmille**
- **Lukuintotyöryhmän asiantuntijat innostamaan ja sitouttamaan henkilökuntaa**
- **Kouluja ja kirjastoja kiertäviä ”matkasaarnaajia”**
- **Kirjailijakiertue**
- **Kaikille avoimia tilaisuuksia aiheesta**
- **Teemavuoden markkinointi näkyvästi**
- **Lukuinthankkeen näkyminen netissä**
- **Näkyvyyttä mediassa, lapsille teemaohjelmaa tv:ssä (Pikkukakkonen esim.) ja aiheeseen liittyviä kilpailuja**
- **Teemavuoden näyttävä avaustapahtuma**
- **Teemavuodesta tulisi tiedottaa johtoporrasta**
- **Valtakunnallinen lukukampanja**
- **Teemavuoden aikana pilotoijat haluavat kertoa mielellään kehittämistyöstään**
- **Oppilaita mukaan esimerkiksi opastamaan verkkolehdeenteossa**

Lähes jokainen Teemavuodelle esitetty toive tulee toteutumaan, tai on jo toteutunut Teemavuotena muutamaa yksityiskohtaa lukuun ottamatta. Ehkä kaikkein merkittävin ja suuritöisin työsaika liittyy

Lukuinnon liittämässä uuteen OPS:iin. Asialla olisi oleellinen merkitys toiminnan jatkumisen ja juurruttamisen kannalta. Mikäli Lukuintoa ei saada vietyä uuteen OPS:iin, voi vaarana olla koko toiminnan lopahtaminen ajan mittaan. Muilta osin pilotoijien esittämät toiveet ovat hyvässä käynnissä ja myötätulessa. Valtakunnallista näkyvyyttä on jo nyt tullut hyvän ja aktiivisen tiedottamisen ansiosta. Lukuintolähteläiksi nimetyt ”matkasaarnaajat” Agneta Möller-Salmela, Siri Kolu ja Aleks Delikouras tekevät koko ajan aktiivista ja näkyvää Lukuinto-työtä kentällä.

Lukuinnon arviointiraporteista voidaan päätellä, että osallistuminen Lukuintoon on koettu positiiviseksi, myös niiden osalta, joilla oli ollut vaikeuksia hankkeensa kanssa, vire on ollut myönteinen. Eräs pilotoija arvioi kuluneen vuoden antia: *...sai miettimään yhteistyökuvioita tiiviimmin ja uusin silmin.*

7 Johtopäätökset

Edellä on kuvailtu pilotoijien arviointiraportteihin perustuen, miten he ovat toimineet kehittämishankkeissaan ja millaisia seuraamuksia siitä on ollut ja miten he ovat arvioineet pilotointivuoden aikana saamaansa koulutusta ja tukea. Nyt on aika tehdä johtopäätökset siitä, toteutuiko toiminta aiotulla tavalla. Tämän kappaleen loppuun on kehittävän arvioinnin hengessä annettu suositukset siitä, mistä on hyötyä oppilaiden lukutaitojen kehittämisessä.

7.1 Toteutuiko toiminta aiotulla tavalla?

Lukuinto-ohjelman tavoitteena on luoda toimintamalleja lasten ja nuorten luku- ja kirjoitustaidon kehittämiseksi. Pilotoinnissa tähän tavoitteeseen pyrittiin vastaamaan siten, että pilotoinneissa kehitettiin ja kokeiltiin koulujen ja kirjastojen toimesta 6–16-vuotiaiden lasten ja nuorten sekä heidän vanhempiansa kanssa uudenlaisia monipuolisiin lukutaitoihin tähtääviä toimintatapoja.

Tässä arviointiraportissa on kuvailtu, miten pilotoijat ovat toimineet ja millaisia seuraamuksia pilotoijat arvioivat toiminnallansa olleen ja miten toimintaa voidaan parantaa/kehittää. Tämä raportti on osa kehittävää arviointia, joten se ei ole varsinaisten *vaikutusten* arviointia. Esimerkiksi kehittävän arvioinnin avulla ei voida osoittaa, sitä onko lasten ja nuorten monipuolinen luku- ja kirjoitustaito lisääntynyt pilotoijien toiminnan vuoksi. Sen sijaan on voitu saada viitteitä edistymisestä tähän suuntaan. Vaikutusten tutkimiseen tarvittaisiin summatiivinen arviointi ja se voidaan tehdä vasta lukuinto-projektin päättymisen jälkeen. On syytä muistaa, että merkittävien muutosten aikaansaaminen vie aikaa yleensä 3–5 vuotta, sillä toimintatapojen juurruttaminen vie oman aikansa ja varsinaisten vaikutusten mittaamisen voi siten tehdä vain reilulla aikaviiveellä. Lukuinnolle asetetut tavoitteet ovat sangen vaativat ja laajat suhteessa aika- ja henkilöresursseihin.

Pilotoinnin tavoite kehittää ja kokeilla koulujen ja kirjastojen toimesta 6–16-vuotiaiden lasten ja nuorten sekä heidän vanhempiansa kanssa uudenlaisia monipuolisiin lukutaitoihin tähtääviä toimintatapoja on toteutunut. Jatkossa toimintaa pitää levittää nykyistä enemmän myös yläkoulun puolelle. Myös vanhempien osallisuutta toimintaan lisätään entisestään. Kehittämishankkeissa vanhemmat olivat tässä vaiheessa hyvänä tukena toiminnassa, mutta eivät varsinaisesti kehittäjinä.

Pilotointiin oleellisesti kuuluneen opettajien ja kirjastoammattilaisten yhteisten koulutusten tavoitteena oli luoda yhteistä näkemystä lukutaitojen ohjaamisesta ja kehittää alan koulutusta. Yhteinen näkemys lukutaitojen ohjaamisesta on syntynyt yhteisten koulutusten myötä, sillä vaikka

toimintatavat eri kehittämishankkeissa olivat erilaisia, pitivät ne sisällään juuri niitä yhteisiä piirteitä, joita monilukutaito pedagogisilta ratkaisuiltaan edellyttää. Lisäksi pilotoijat arvioivat itse, että käsitys monilukutaidosta on avautunut, selkiytynyt ja syventynyt koulutuksen myötä. Koulutusformaatin kehittäminen jatkuu edelleen vielä Teemavuotenakin.

Pilotoinnissa toteutettavan yhteistyön tavoitteena oli kehittää kokonaisvaltainen Lukuintoyhteisö erityisesti luokanopettajien ja eri oppiaineiden opettajien sekä kirjastojen välisessä yhteistyössä lukutaitojen monipuoliseksi kehittämiseksi niin kouluissa kuin kodeissakin. Pilotoinnin myötä Lukuintoyhteisö on alkanut syntyä tehostetun yhteistyön tuloksena. Erityisesti koulu- ja kirjasto ovat tehostaneet yhteistyötä aiempaan nähden ja ovat siten jo selkeästi Lukuintoyhteisön osallisia. Jatkossa tulee integroida Lukuintoyhteisöön vielä enemmän aineenopettajia. Monilukutaidon opetuksen tulee läpäistä kaikki oppiaineet. Lukuintoyhteisö kasvaa toiminnan levittämisen myötä, jota pilotoijat aikovat tehdä ja jota he ovat jo tehneet.

Pilotoinnin tavoitteena oli, että lapset ja nuoret ovat keskeisessä asemassa suunnittelemassa ja testaamassa ikäryhmälleen sopivia ja inspiroivia toimintamuotoja ja Lukuintoyhteisössä vanhemmat otetaan mukaan kasvattamaan lastensa lukuintoa. Lasten koulun ulkopuolella oppimat taidot otetaan käyttöön ja hyödynnetään niitä. Tämä tavoite liittyy osallisuuteen, jonka voidaan sanoa lisääntyneen kehittämishankkeen myötä, mutta jossa pilotoijien arvion mukaan riittää vielä kehitettävää jatkossakin erityisesti vanhempien osallisuuden lisäämisessä, mutta myös siinä, että lapset ja nuoret ovat toiminnassa mukana jo suunnitteluvaiheessa. Aivan ilmeisesti tähän suuntaan on alettu toimintaa kehittää, mutta vielä tämän uudenlaisen toimintatavan käytäntöön saamisessa riittää työsarkaa. Lasten koulun ulkopuolella oppimia taitoja hyödynnettiin varsinkin teknologian osalta. Nykylapset ovat diginatiiveja ja siksi he ovat tottuneet toimimaan uuden teknologian parissa ja myös erityisesti vapaa-ajallaan. Kehittämishankkeissa opetustyössä hyödynnettiin lasten ja nuorten kiinnostusta pelejä ja uutta teknologiaa kohtaan.

Pilotoinnissa tuli tuottaa lukutaitoihin liittyvää tukimateriaalia Lukuintoyhteisön eri toimijoille sekä lapsille ja heidän huoltajilleen. Pilotoijien kehittämishankkeissa on tuotettu monipuolisesti materiaaleja. Materiaalit koostuvat pilotoinnin yhteydessä kehitellyistä ja kokeilluista toiminnan kuvauksista, vanhemmille jaettavista materiaaleista (esimerkiksi lukemiseen liittyvästä esitteestä), lasten ja nuorten tuotoksista, uudesta opetus- ja koulutusmateriaalista. Materiaaleja löytyy myös Lukuinto-sivuilta, jonne niitä koko ajan edelleen työstetään käyttökelpoiseen muotoon.

Pilotoinnin lopputuloksena tavoiteltiin systemaattisia kuvauksia toimiviksi arvioiduista työskentelytavoista, oppimisympäristöistä ja opetusmenetelmistä materiaaleineen. Tässä raportissa

on kuvailtu erilaisia työskentelytapoja ja opetusmenetelmiä sekä kerrottu, miten oppimisympäristöä muokattiin ja laajennettiin. Materiaaleja on myös saatavilla. Toteutettuja toimintatapoja on nyt arvioitu ja ne ovat sovellettavissa lähes sellaisenaan erilaisiin toimintaympäristöihin. Ehkä jatkossa voitaisiin vielä systemaattisemmin pureutua oppimisympäristön kehittämiseen ja tutkimiseen.

Tämän arviointiprosessin seurauksena on voitu tunnistaa hyviä käytänteitä, vaikka tässä yhteydessä tuloksia ei ole mitattu yhtenäisillä mittareilla. Lasten ja nuorten kysely ja tämä raportti antavat yhdessä vahvan viitteen siitä, että ollaan matkalla oikeaan suuntaan. Lukuinto on nimensä mukaisesti lisännyt lukuintoa, joka on välttämätöntä, jotta jatkossa myös lukutaidot paranevat. Lukuinnon pilotointihankkeet ovat kukin osaltaan pyrkineet vastaamaan siihen haasteeseen, mikä on lasten ja nuorten lukutaidon tila ja, mitkä ovat nykymaailman osaamisvaatimukset. Pilotoijien tekemien loppuraporttien perusteella voidaan sanoa, että kehittämistyön tuloksena syntyi uudenlaisia ja monipuolisia lukutaitoja kehittäviä toimintatapoja. Lähes kaikki kokeilut onnistuivat tavoitteissaan. Jatkossa kehittämishaasteeksi jäi kehittää lisää toimintatapoja, jotka soveltuvat yläluokille ja joissa huomioidaan myös maahanmuuttajataustaiset oppilaat ja erityisoppilaat.

Toiminnan edelleen kehittämiseksi on pitänyt omaksua jatkuvan kehittämisen kulttuuri. Kehittämisen kulttuuri ja uuden oppiminen vaativat aiempien rajojen ylittämisiä. Pilotoijien arviointiraporteista käy selville, että kehittämishankkeissa oli tehty monentasoisia rajojen ylityksiä: ajatuksellisia ja konkreettisia. Engeströmin (1995) ekspansiivisen oppimisykliin peilaten Lukuinnon-pilotointi on aivan ilmeisesti vahvistanut jatkuvan kehittämisen kulttuuria. Pilotoijat ovat arvioineet omaa toimintaansa koko kehittämisprosessin ajan ja pilotoijien arvioinneista käy hyvin selkeästi ilmi se, miten he ovat tunnistaneet vanhan toimintatavan riittämättömyyden ja ovat lähteneet hahmottelemaan uutta tapaa toimia, etsimällä keinoja, jolla voidaan vastata muuttuneen maailman uusiin haasteisiin. Pilotoijat ovat kehittämishankkeissaan hyödyntäneet olemassa olevia käytänteitä, tietoa ja tutkimusta sekä omaa työkokemustaan. Uusia tapoja toimia on kokeiltu koulun ja kirjaston arkityössä. Jotta uudet toimintatavat saadaan vahvistettua, on tarvittu uusia ajattelutapoja ja sosiaalisen kanssakäymisen muotoja. Pelkkinä toimenpiteinä ne eivät silti leviä edelleen eivätkä juurru toimintaan, vaan tarvitaan uusien toimintojen virallistamista: johdon ja henkilöstön sitoutumista ja toimintojen viemistä toiminnanrakenteisiin, joka tässä tapauksessa tarkoittaa opetussuunnitelmaa.

Kehittämistyönsä tueksi pilotoijat olisivat kaivanneet nykyistä enemmän ohjausta ja palautetta toiminnastaan Lukuinto-asiantuntijaryhmältä. 35 pilotoijaparin valitseminen 15 sijaan tähän

kehittämishankkeeseen olisi vaatinut isommat resurssit henkilökohtaisemman ohjauksen toteuttamiseksi. Toisaalta pilotoijien suurempi määrä tuotti monimuotoisemman aineiston ja särkymävara oli suurempi.

7.2 Suositukset – mistä on hyötyä oppilaiden lukutaitojen kehittämisessä?

Kehittävän arvioinnin tärkeimpänä tehtävänä on raportoida pilotoijien kokemuksia kehittämishankkeistaan ja luoda tämän aineiston analyysiin perustuen näkemys siitä, millä tavalla lapsia ja nuoria innostetaan lukemaan. Seuraavassa yhteenvetona tämän raportin pohjalta suositukset siitä, mistä on hyötyä oppilaiden lukutaitojen kehittämisessä

Tehostetaan yhteistyötä

- Erityisesti koulun ja kirjaston välistä yhteistyötä tehostetaan – pitkän välimatkan esteitä poistetaan kuljettamalla kirjoja, kirjaston jalkautumisella kouluun
- Otetaan perheitä, mukaan lukien isovanhemmat, tukemaan lasten ja nuorten lukuintoa
- Lapsia ja nuoria ohjataan tekemään enemmän yhteistyötä keskenään
- Lisätään opettajien keskinäistä yhteistyötä kouluissa yli luokka-, koulu- ja kuntarajojen
- Tehdään yhteistyötä muun toimijaverkoston kanssa, esimerkiksi kulttuurikeskusten, sivistystoimen, lukukeskuksen ja paikallisten toimijoiden kanssa.
- Johto- ja esimiestason sitouttaminen yhteistyöhön

Yhteistyön sujuvuutta ja siihen sitoutumista voidaan parantaa seuraavin ehdotuksin:

- Johdon ja esimiestason on oltava tietoinen kehittämistoiminnasta ja luotava edellytykset toiminnalle
- Kaikelle yhteistyölle tarvitaan aikaa
- Yhteistyön on hyvä olla säännöllistä ja tavoitteellista
- Tarvitaan lisää tietoa monilukutaidoista ja lisäkoulutusta
- Koululla ja kirjastolla on hyvä olla useampi henkilö vastuuta jakamassa
- Yhteistyön/kehittämistyön koordinoitavuuteen on hyvä nimetä henkilö/henkilöt
- Yhteisiä suunnittelukertoja on oltava riittävästi
- Koulun sisäisestä informaation kulusta on huolehdittava

Monilukutaitoa tukevat pedagogiset käytänteet

- **Yhteistoiminnallisuus.** Työskennellään pienryhmissä, hyödynnetään vertaisoppimista ja kannetaan vastuuta yhteisestä tavoitteesta.
- **Oppijalähtöisyys.** Lähtökohtana on oppilaiden oma asiantuntemus ja mielenkiinnonkohteet ja arki, jossa he elävät. Oppijalähtöisyys merkitsee sitä, että oppilas voi tehdä valintoja omista lähtökohdistaan käsin ja osallistua aktiivisesti toiminnan suunnitteluun. Näin oppimisesta tulee merkityksellistä.
- **Toiminnallisuus.** Toiminnallisuus puolestaan aktivoi oppilaita harjaannuttamaan lukutaitoja toimimalla: liikutaan, eläydytään, tutkitaan ympäristöä ja tuotetaan itse uutta tulkintaa esimerkiksi luetusta kirjasta. Oppilaat ovat siten aktiivisessa roolissa. Piloteissa lukutaitoja on harjaannutettu perinteisten luku- ja kirjoitustaitojen ohella sekä informaatio- että

medialukutaidon eri muotojen avulla (esimerkiksi teksti, kuva, ääni, draama ja teatteri sekä elokuva)

- **Tieto- ja viestintätekniiikan tehokkaampi käyttö opetuksessa.** Teknologian kytkeminen entistä suurempaan rooliin opetuksessa laajentaa oppimisympäristöä ja motivoi oppilaita, koska he saavat käyttää heille luontaista ja innoittavaa välinettä uuden oppimisessa. Pilotoijat hyödynsivät teknologiaa monella tavalla: tiedonhaku, tekstien tuottaminen, oppimispelit, valokuvaus, videoiden teko ja niiden editointi. Pilotoijat arvioivat, että teknologian hyödyntäminen aiempaa enemmän opetuksessa edisti monilukutaitojen harjaannuttamisessa ja laajensi oppimisympäristöä.
- **Oppimisympäristön muokkaaminen ja laajentaminen.** Koulun tilojen muokkaaminen; esimerkiksi tehdään luokkiin lukunurkkauksia, muutetaan kalusteita, jolloin joustavammat tilat mahdollistavat sekä yksilöllisen että yhteisöllisen oppimisen. Laajennetaan oppimisympäristöä koulun tilojen ulkopuolelle; kirjaston tilojen aktiivisempi käyttö, lähiympäristöt, tietoverkot ja oppilaiden vapaa-ajan ympäristön ja mielenkiinnon kohteiden hyödyntäminen opetuksessa. Oppimistilojen, esimerkiksi kirjaston tilojen käytössä on oleellista joustavuuden lisääminen.

Monilukutaitoa tukevissa pedagogisissa käytänteissä huomioitavaa:

- Oppilaille on annettava riittävästi tukea ja ohjeistusta
- Oppilailla oltava selkeät vastuut ja roolit
- Monilukutaitojen kaikkia osa-alueita ei tarvitse kaikille opettaa, vaan monilukutaidot tarkoittavat oppijälähtöisesti sitä, että oppilas valitsee itseään innostavan muodon. (Väljærvi 2014)
- Silti samalla on huolehdittava perinteisten taitojen harjaannuttamisesta riittävästi uuden teknologisen ympäristön tuomien mahdollisuuksien ohella. (esim. käsin tekeminen, riittävä liikkuminen, muistin käyttö ja harjaannuttaminen)
- Huolehdittava riittävästä tiedollisesta pohjasta ja mahdollisuudesta harjoitella taitoja
- Keskittymisen ja pitkäjänteisyyden harjaannuttaminen esimerkiksi kokonaisteoksen luku

Lukuintoa voidaan lisätä

- Opettaja kiinnittää asiaan huomiota, kannustaa ja kannattelee lukemista
- Lukemisesta tehdään näkyvää, sille annetaan arvo
- Pedagogisia käytänteitä muutetaan
- Teknologia otetaan välineenä mukaan opetukseen aiempaa enemmän
- Oppimisympäristö tukee lukemista
- Hyödynnetään vertaisvuorovaikutusta
- Aikuinen toimii samastumiskohteena
- Lukuinto lisääntyy, kun oppilaiden asenne lukemista kohtaan muuttuu myönteisemmäksi

Pilotoijien arviointiraporteista kävi ilmi, että

- Ideoiden ja kokemusten jakaminen pilotoijien kesken on ollut hedelmällistä ja innostavaa.
- Pilottien kehittämishankkeissa on rohkeasti ylitetty rajoja: oppiaine- ja luokkien välisiä rajoja on ylitetty, toimintaa on ollut yli koulu-, kunta- ja eri toimialasektorien. Myös

sukupolvirajoja on ylitetty. Tämä kertoo siitä, että kehittämistyötä on tehty tosissaan, sillä uuden kehittäminen edellyttää aina myös rajojen rikkomista.

- Suurin osa pilotoijista arvioi, että kehittämishankkeen myötä osallisuus lisääntyi. Silti osallisuuden lisäämiseksi on tehtävä vielä töitä etenkin vanhempien saamiseksi mukaan toimintaan. Myös lapsia ja nuoria on otettava nykyistä enemmän mukaan jo tekemisen suunnitteluvaiheessa.
- Pilotoijien kehittämishankkeet kohdistuivat enemmän alaluokille, jonne toiminta soveltui hyvin. Sen sijaan yläluokille soveltuvia toimintatapoja on syytä kehitellä jatkossa ja selvittää, mitkä olivat syyt soveltumattomuuteen.
- Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden huomioiminen jatkossa nykyistä paremmin on myös iso kehittämishaaste

Lähteet

- Coiro, J., Knobel, M., Lankshear, C. & Leu, D. (2008) Central issues in new literacies and new literacies research. In Coiro, J., Knobel, M., Lankshear, C. & Leu, D.J. (Eds.) *Handbook of Research on New Literacies*, pp. 1-21. London: Routledge.
- Engeström, Y. (1995) *Kehittävä työntutkimus. Perusteita, tuloksia ja haasteita*. Helsinki: Hallinnon kehittämiskeskus.
- Gee, J.P. (2010) A situated-sociocultural approach to literacy and technology. In Baker E.A. (Ed.) *The new literacies. Multiple perspectives on research and practice*, pp. 165-193. London: The Guilford Press.
- Holappa, A.S. (2007) *Peruskoulun opetussuunnitelma 2000-luvulla—Uudistus paikallisina prosesseina kahdessa kaupungissa.* [Curriculum for basic education in the 2000's— Reform as local processes in two cities]. *Acta Universitatis Ouluensis, Series E Scientiae Rerum Socialium 94*. Oulu, Oulun yliopisto.
- Ikonen, Kaisa & Kurttila-Matero, Eeva (2014). *Kysely Lukuinto-pilotointiin osallistuneille lapsille ja nuorille – tulokset ja yhteenveto*. Oulu: Oulun yliopisto.
- Korkeamäki, R-L. (2011). *New literacies – Millaista on oppia lukemaan ja kirjoittamaan 2000-luvulla*. In H. Mikkola, P. Jokinen & M.Hytönen (Eds). *Tulevaisuuden koulua kehittämässä. Uusi teknologia haastaa ja inspiroi*. Oulun yliopisto.
- Kupiainen, R. & Sintonen, S. (2009) *Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus*. Helsinki: Helsinki University Press/Palmenia.
- Kärkkäinen, M. (1999) *Teams as breakers of traditional work practices. A Longitudinal Study of Planning and Implementing Curriculum Units in Elementary School Teacher Teams*. Academic Dissertation, Faculty of Education, University of Helsinki
- New London Group T. (1996) *A pedagogy of multiliteracies: Designing social futures*. *Harvard Educational Review*, 66(1): 60-92.
- OPH (2014) *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2014:96*
- OPM (2000) *Suomi (o)saa lukea - Tietoyhteiskunnan lukutaidot -työryhmän linjaukset*.
- Räisänen, A. (2010). *Kehittävä arviointi oppimisen arvioinnissa*. Teoksessa Salminen L., Koskinen, S. & Virtanen, H. (toim.). *Näkökulmia oppimisen arviointiin*. University of Turku. Department of Nursing Science. Research reports A:61/2010, 37-57.
- Väljjarvi, J. (2014). *Muuttuuko lukutaito? Luento Lukuinto-teemavuoden avajaisissa 5.9.2014*. Video saatavilla <http://www.kirjastokaista.fi/jouni-valijjarvi-muuttuuko-lukutaito/>